

Ruokapoliittinen selonteko kansallisesta ruokastrategiasta

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Valtioneuvosto

Maa- ja metsätalousministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-195-7

ISSN pdf: 2490-0966

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2026

Ruokapoliittinen selonteko kansallisesta ruokastrategiasta

Valtioneuvoston julkaisu 2026:21

Julkaisija Valtioneuvosto

Yhteisötekijä Maa- ja metsätalousministeriö
Kieli suomi

Sivumäärä 50

Tiivistelmä

Suomen ruokapoliittinen selonteko kansallisesta ruokastrategiasta kuvaa ruokajärjestelmän nykytilan ja kansallisen ruokastrategian keskeiset tavoitteet päätöksenteon tueksi. Ruokajärjestelmä on taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti merkittävä kokonaisuus, jonka kehittäminen edellyttää kannattavuutta, huoltovarmuutta, luonnon kantokyvyn turvaamista sekä ruokakulttuurin ja hyvinvoinnin vahvistamista. Strategian visiona on tehdä Suomesta kestävien ruokajärjestelmien johtava kehittäjä vuoteen 2040 mennessä.

Selonteko kuvaa ruokasektorin haasteita, joita ovat alkutuotannon heikko kannattavuus, arvonalisän epätasainen jakautuminen, riippuvuus tuontipanoksista, ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen. Samalla se nostaa esiin mahdollisuuksia, kuten viennin kasvun, uusien ruokateknologioiden kehittämisen, kalatalouden ja luonnontuotealan potentiaalin sekä datatalouden tarjoamat ratkaisut.

Huoltovarmuuden vahvistaminen edellyttää riskienhallintaa, omavaraisuuden parantamista ja tuotannon jatkuvuuden turvaamista. Luonnon kantokyvyn osalta keskeistä on päästöjen vähentäminen, ravinnekierron tehostaminen ja maaperän kasvukunnon ylläpitäminen ja parantaminen. Ruokakulttuurin ja hyvinvoinnin osalta korostuvat kotimaisuuden arvostus, terveelliset ja turvalliset ruokavalinnat ja yhteisöllisyys.

Selonteko ehdottaa pysyvän ruokaneuvoston perustamista strategian toimeenpanon ja seurannan varmistamiseksi.

Asiasanat ruokajärjestelmät, talous, ympäristö, maatalous, ruokakulttuuri

ISBN PDF 978-952-383-195-7

ISSN PDF 2490-0966

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-195-7>

Livsmedelspolitisk redogörelse om den nationella livsmedelsstrategin

Statsrådets publikationer 2026:21

Utgivare	Statsrådet		
Utarbetad av	Jord- och skogsbruksministeriet		
Språk	finska	Sidantal	50

Referat

Finlands livsmedelspolitiska redogörelse 2040 beskriver nuläget i livsmedelssystemet och de viktigaste målen i den nationella livsmedelsstrategin till stöd för beslutsfattandet. Livsmedelssystemet är en helhet med stor ekonomisk, ekologisk och social betydelse. Utvecklingen av livsmedelssystemet förutsätter lönsamhet, försörjningsberedskap, att naturens bärkraft tryggas och att matkulturen och välbefinnandet stärks. Visionen i strategin är att senast 2040 göra Finland till en ledande aktör inom utveckling av hållbara livsmedelssystem.

Redogörelsen beskriver utmaningarna i livsmedelssektorn: primärproduktionens svaga lönsamhet, den ojämna fördelningen av mervärde, beroendet av importinsatser, klimatförändringarna och den försvagade biologiska mångfalden. Samtidigt lyfter den upp möjligheter såsom ökad export, utveckling av nya livsmedelsteknologier, fiskerihushållningens och naturproduktsektorns potential och de lösningar som dataekonomin erbjuder.

För att stärka försörjningsberedskapen krävs riskhantering, bättre självförsörjning och tryggad kontinuitet i produktionen. För naturens bärkraft är det viktigt att utsläppen minskas, näringsämnenas kretslopp effektiviseras och jordmånens kvalitet förbättras. Inom matkultur och välbefinnande framhävs gemenskap, hälsosamma livsmedelsval och att inhemska produkter värdesätts.

I redogörelsen föreslås det att ett permanent livsmedelsråd inrättas för att säkerställa att strategin genomförs och följs upp.

Nyckelord	livsmedelssystem, ekonomi, miljö, jordbruk, matkultur		
ISBN PDF	978-952-383-195-7	ISSN PDF	2490-0966
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-195-7		

Food Policy Report on the National Food Strategy

Publications of the Finnish Government 2026:21

Publisher Finnish Government

Group author	Ministry of Agriculture and Forestry	Pages	50
Language	Finnish		

Abstract

Finland's Food Policy Report 2040 describes the current state of the food system and the main objectives of the National Food Strategy to support decision-making. The food system is a comprehensive framework that is highly important economically, ecologically and socially. Its development is intertwined with profitability, security of supply, the carrying capacity of nature and enhanced wellbeing. The strategy's vision is that Finland will become a leading developer and reformer of sustainable food systems by 2040.

The report presents the challenges in the food sector, including the weak profitability of primary production, uneven distribution of added value, dependence on imported inputs, climate change and loss of biodiversity. At the same time, it also highlights the opportunities in the sector, such as the growth of exports, development of new food technologies, potential in the fisheries and natural product sectors and solutions offered by the data economy.

Strengthening the security of supply requires risk management, better self-sufficiency and ensuring the continuity of production. With respect to the carrying capacity of nature, the key issues are emission reductions, more efficient nutrient recycling and better soil condition. The priorities in terms of food culture and wellbeing include the appreciation of domestically produced food, healthy food choices and the sense of community.

The report proposes a permanent food council to be set up to support the implementation and monitoring of the strategy.

Keywords food systems, economy, environment, agriculture, food culture

ISBN PDF	978-952-383-195-7	ISSN PDF	2490-0966
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-195-7>

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Ruoka- ja maatalouspolitiikka Suomessa ja EU:ssa	9
3	Kansallinen ruokastrategia 2040	12
3.1	Strategian päämäärä: Kannattavuus ja reiluus	15
3.1.1	Arvonlisä kasvaa ja jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa.....	17
3.1.2	Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa	19
3.1.3	Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu	22
3.1.4	Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy	23
3.1.5	Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään	24
3.2	Strateginen päämäärä: Huoltovarmuus	25
3.2.1	Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä	28
3.2.2	Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan	29
3.2.3	Tuotantopanosten omavaraisuus nousee	31
3.3	Strateginen päämäärä: Luonnon kantokyky	32
3.3.1	Ruokajärjestelmän ilmastovaikutukset vähentyvät	34
3.3.2	Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee	36
3.3.3	Ravinnepestöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee.....	37
3.4	Strateginen päämäärä: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi	39
3.4.1	Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu ...	41
3.4.2	Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy	42
3.4.3	Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria.....	43
3.4.4	Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia.....	44
4	Ruokastrategian toimeenpano	46
4.1	Ruokaneuvosto.....	46
	Lähteet	48

1 Johdanto

Suomen ruokajärjestelmä on yhteiskunnan kannalta strategisesti merkittävä kokonaisuus, joka kytkeytyy taloudelliseen elinvoimaan, huoltovarmuuteen, ympäristön kestävyYTEEN ja kansanterveyteen. Ruoka ei ole vain kulutushyödyke, vaan se on osa kansallista identiteettiä, alueellista kehitystä ja sosiaalista hyvinvointia. Ruokajärjestelmän kehittäminen edellyttää kokonaisvaltaista otetta, jossa taloudellinen kannattavuus, ekologinen kestävyys, kulttuurinen merkityksellisyys ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ovat tasapainossa. Tähän kuuluu myös ruokaturvan ja elintarviketurvallisuuden varmistaminen sekä sen takaaminen, että kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet terveelliseen ja kohtuuhintaiseen ruokaan.

Ruokapoliittinen selonteko kansallisesta ruokastrategiasta toimii hallituksen, eduskunnan ja valtioneuvoston strategisen keskustelun ja tilannekuvan tukena. Se tarkentaa ja syventää Kansallisessa ruokastrategiassa¹ kuvattua ruokajärjestelmän kansallista ja globaalia tilannekuvaa ja korvaa yhdessä ruokastrategian kanssa edellisen ruokapoliittisen selonteon vuodelta 2017. Selonteko kokoaa nykytilan ja strategian keskeiset tavoitteet päätöksenteon tueksi. Selonteossa nostetaan kunkin strategisen tavoitteen yhteydessä esiin teemat, jotka on tunnistettu kriittisiksi ensimmäisessä toimeenpanosuunnitelmassa esiin nostettaviksi asioiksi. Tässä selonteossa kaikki sinisissä laatikoissa olevat tekstit ovat lainauksia suoraan Kansallisesta ruokastrategiasta.

Kansallinen ruokastrategia on valmisteltu maa- ja metsätalousministeriössä ja strategian valmistelua seurasi puhtaan energian, ympäristön ja huoltovarmuuden ministeriötyöryhmä (PEYH). Strategian valmistelua ohjasi ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimi maa- ja metsätalousministeri Sari Essayahin valtiosihteeri Päivi Nerg. Strategiaa valmisteltiin aktiivisessa vuoropuhelussa ja parlamentaarisessa yhteistyössä maa- ja metsätalousvaliokunnan kanssa.

1 Kansallinen ruokastrategia <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-086-8>

Kansallinen ruokastrategia koottiin vuoropuhelussa yli 600 yrittäjän, kuluttajan, virkamiehen, tutkijan ja järjestön edustajan kanssa eri puolilta Suomea. Strategian valmistelussa hyödynnettiin myös kansalaispaneelia, jossa kohderyhmänä oli 18–24-vuotiaat nuoret. Kansalaispaneeli, Nuorten ruokaraati, laati strategiaa ja sen toimeenpanoa varten oman kannanoton². Strategiatyöstä on myös koottu opas, joka kokoaa yhteen strategian valmistelun vaiheet ja opit.

Tämän selonteon rinnalla valmisteltiin hallitusohjelman mukaista maaseutupoliittista selontekoa³, joka annettiin eduskunnalle tammikuussa 2026. Molemmat selonteot vastaavat EU-komission visioihin maataloudesta, ruuasta ja maaseudusta. Tämä selonteko tukee osaltaan maaseutupoliittista selontekoa keskittyen maaseudun elinvoiman ja huoltovarmuuden kannalta yhteen kriittisimmistä kokonaisuuksista eli ruokajärjestelmään.

Kuvio 1. Ruokajärjestelmän kansallinen strategiapiivi

² Nuorten ruokaraadin kannanotto <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-116-5>

³ Maaseutupoliittinen selonteko <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-046-2>

2 Ruoka- ja maatalouspolitiikka Suomessa ja EU:ssa

Ruokapolitiikka Suomessa tarkoittaa kokonaisuutta, joka ohjaa ruuantuotantoa, kulutusta ja ruokajärjestelmän kehittämistä siten, että varmistetaan elintarvikkeiden turvallisuus, huoltovarmuus ja kotimaisen alkutuotannon kilpailukyky. Sen tavoitteena on edistää kestävää ja vastuullista tuotantoa, joka tukee luonnonvarojen kestävää käyttöä, ympäristön hyvinvointia sekä kuluttajien terveellisiä ruokavalintoja. Ruokapolitiikka vaikuttaa kansanterveyteen ja siihen, miten ravitsemussuosituksia ja ruokavalintoja yhteiskunnassa edistetään. Se ohjaa elintarviketeollisuutta ja kauppaa kohti vastuullisempia toimintatapoja, kuten vähähiilisiä prosesseja, ruokahävikin vähentämistä ja läpinäkyviä hankintaketjuja.

Ruokapolitiikka on tiiviisti kytköksissä maatalouspolitiikkaan, maatalouden muodostaessa ruokajärjestelmän perustan. Maatalouspolitiikka ohjaa alkutuotannon edellytyksiä sääntelyn, kannustimien ja markkinoiden toimivuuden kautta, ja vaikuttaa siihen miten ruuantuotanto kehittyy ja uusiutuu.

Euroopan unionin yhteinen maatalouspolitiikka (CAP) on EU:n keskeisin väline ruuantuotannon ohjaamisessa. Sen päätavoitteita ovat viljelijöiden toimeentulon turvaaminen, ruokaturvan vahvistaminen ja maaseudun elinvoimaisuuden edistäminen. CAP:n uudistuksissa painopiste on siirtynyt vuosien myötä kohti kestävyyttä, ilmastotavoitteita ja luonnon monimuotoisuuden turvaamista, ja viime aikoina ruokaturva on jälleen korostunut.

Nykyisen CAP-ohjelmakauden (2023–2027) valmisteluun ja toimeenpanoon ovat vaikuttaneet laajat EU:n politiikkakehykset, kuten Euroopan vihreän kehityksen ohjelma ja Pellolta pöytään -strategia, jotka ovat määrittäneet suuntaviivoja kohti ilmastoneutraalia ja kestävää ruokajärjestelmää.

Tulevan ohjelmakauden (2028–2034) valmistelun pohjaksi EU:n komissio julkaisi keväällä 2025 maatalouden ja ruuan vision, jossa hahmotellaan pitkän aikavälin toimintaympäristöä koko ruokaketjulle vuoteen 2040 saakka. Visiossa korostuu sektorille ennustettava toimintaympäristö, viljelijöiden tulotason turvaaminen, kilpailukykyyn vahvistaminen, ruuan arvostuksen lisääntyminen sekä maaseudun elinvoima.

EU:n maatalouspolitiikka vaikuttaa merkittävästi suomalaiseen maatalouteen, joka toimii EU:n yhteisten sääntöjen ja tukijärjestelmien puitteissa. Tuet ovat tärkeä osa maatalouden tulonmuodostusta, riskienhallintaa ja kestäväen tuotannon mahdollistamista. CAP:n tukimuotoja ovat muun muassa suorat tuet, ympäristö- ja ilmasto-korvaukset sekä investointituet. Lisäksi Suomessa maksetaan kokonaan kansallisia tukia, joilla kompensoidaan erityisesti pohjoisia tuotanto-olosuhteita ja turvataan alueellisen tuotannon jatkuvuutta.

EU:n ympäristö- ja ilmastotavoitteet ohjaavat tuotantoa kohti vähähiilisyyttä, monimuotoisuutta ja eläinten hyvinvoinnin parantamista. Suomen omat kansalliset ilmasto- ja biodiversiteettisitoumukset perustuvat YK:n ilmastopimuksen päätöksiin sekä biologista monimuotoisuutta koskevaan YK:n yleissopimukseen.

Tulevaa rahoituskautta koskeva päätöksenteko on kesken sekä ohjelmien rakenteen että rahoituksen osalta. On todennäköistä, että tulevalla ohjelmakaudella nykyiset CAP-toimenpiteet yhdistetään uuteen NRP-rahastoon (NRP= National and Regional Partnership), joka yhdistää useita nykyisin erillisinä toimivia rahastoja. NRP-rahastolle tehdään kuhunkin jäsenmaahan yksi yhteinen NRP-suunnitelma. Nykyisen kaltaisia maatalouspolitiikan ja maaseudun kehittämisen tukitoimia voidaan todennäköisesti hyödyntää myös jatkossa. Maatalouden tulotukien rahoitukseen komissio esittää korvamerkintää.

Tukijärjestelmän toimivuutta arvioitaessa keskeistä on tukien kohdentuminen, kannustavuus, riskienhallintakyky sekä ennakoitavuus pitkällä aikavälillä. Nykyinen järjestelmä on osaltaan turvannut maataloustuotannon jatkuvuutta, mutta kannattavuushaasteet, voimakkaat kustannusvaihtelut ja markkinaepävarmuus ovat lisänneet muutos- ja kehittämistarvetta. Tukipolitiikan rakenteella on yhteys maatalouden kannattavuuteen: selkeät ja johdonmukaiset rakenteet vahvistavat investointihalukkuutta, uudistumista ja tuotannon pitkäjänteisyyttä.

Kauppapolitiikka ja kansainvälisen kaupan säännöt ja sitoumukset määrittävät ehtoja ruoka- ja maatalouspolitiikalle. Pandemia, Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja geopolitiikan murros ovat tuoneet epävakautta kansainväliseen kauppaan ja korostaneet ruokaturvan, omavaraisuuden ja kriittisten tuotantopanosten saatavuuden merkitystä. Kasvava osa ulkomaankaupasta EU:n ulkopuolisten maiden kanssa perustuu kahdenvälisiin kauppasopimuksiin. Kauppasopimukset vahvistavat EU-maiden taloutta ja avaavat myös maataloustuotteille uusia markkinoita. Samalla kasvaa tuonnin aiheuttama kilpailu markkinoilla. Maataloustuotteiden markkinoiden herkkyyteen on sopimuksissa kiinnitetty huomiota markkinoillepääsyn rajauksilla ja suojamekanismeilla. Kahdenvälisten kauppasopimusten verkosto laajenee ja monipuolistaa EU:n hankintaketjuja ja vientimarkkinoita sekä tuo

kauppaan vakautta. Tuotannon edellytykset ja olosuhteet tuontimaissa poikkeavat eurooppalaisista ja suomalaisista, eikä tuonnilta aina ole mahdollista edellyttää samoja tuotantostandardeja kuin kotimaassa.

Suomen elintarvikevienti koki merkittävän shokin vuonna 2014 Venäjän asettamien vastapakotteiden seurauksena. Venäjän Ukrainaan aloittaman hyökkäyssodan vuoksi asetetut pakotteet ovat pysäyttäneet maiden välisen maatalous- ja elintarvikekaupan lähes täysin, eikä tilanne ole palautumassa ennalleen. Venäjän merkitys lannoitteiden ja energian toimittajana on myös hiipumassa. Ukrainan tiiviimpi suhde EU:hun, kahdenvälisen kauppasopimuksen laajentaminen ja EU-jäsenyysperspektiivi on maataloussektorin kannalta merkityksellinen. Toteutuessaan Ukrainan EU-jäsenyys toisi yhteisen maatalouspolitiikan piiriin vientiin suuntautuneen maatalouden suurvallan.

3 Kansallinen ruokastrategia 2040

Joulukuussa 2025 valmistunut Kansallinen ruokastrategia antaa kokonaiskuvan suomalaisen ruokajärjestelmän toivotusta kehityksestä ja tavoitetilasta vuoteen 2040.

Strategian visio ”Onnellisen ruuan maa – Suomesta maailman johtava kestävien ruokajärjestelmien kehittäjä ja uudistaja” rakentuu neljän strategisen päämäärän ja viiden kehitettävän valmiuden avulla. Päämäärät ovat kannattavuus ja reiluus, huoltovarmuus, luonnon kantokyky sekä ruokakulttuuri ja hyvinvointi. Näitä tukevat viisi valmiutta: innovaatioiden ja teknologioiden kehittäminen, osaamisen vahvistaminen, investointikyky, yhteistyöekosysteemit ja hallinnon rooli aktiivisena mahdollistajana.

Kuvio 2. Strategiamatriisi, jossa kuvattuna strategiset päämäärät, niiden tavoitteet ja kehitettävät valmiudet

Visio luo myös kuvan suomalaisesta monipuolisesta tuotannosta:

Suomalainen ruuantuotanto on vuonna 2040 monimuotoista ja perustuu eri mittakaavan malleihin. Ne perustuvat kiertotalouteen, turvaavat huoltovarmuutta, ruokakulttuuria ja kestäväää tuotantoa sekä kasvattavat ruoka-alan arvonalisää.

1. Volyymeihin perustuva tuotanto, joka tukee elintarvikeviennin kasvua ja takaa turvallisen ja kohtuuhintaisen kotimaisen ruuan saatavuuden kaikille

2. Vuorovaikutusvetoinen, paikallisiin arvoketjuihin perustuva tuotanto, joka mahdollistaa monipuoliset tulonlähteet maaseudulla.

Tuotannon mittakaavasta riippumatta kaikki alan toimijat edistävät luonnon monimuotoisuuden vahvistumista. Maaperä ja vesistöt voivat hyvin, kun ravinteita kierrätetään ja sivuvirrat hyödynnetään tehokkaasti.

Strategia linjaa yhteisen suunnan, ja sen toimeenpano tapahtuu nelivuotisilla toimeenpanosuunnitelmilla. Luku 3 taustoittaa strategiaa ja syventää strategisten päämäärien ja tavoitteiden tilannekuvaa. Tässä luvussa jokaisen strategisen päämäärän jälkeen esitetään ensimmäisen toimeenpanosuunnitelman kannalta keskeiset teemat, joihin liittyviä konkreettisia toimenpiteitä tulee toteuttaa ensimmäisen toimeenpanokauden aikana 2026-2030.

Konkreettisilla toimenpiteillä tarkoitetaan niitä keinoja, joilla esitetyt tavoitteet pyritään saavuttamaan. Esimerkkinä, kun teemana on yritysten investointikyvyn vahvistaminen, niin konkreettiset toimenpiteet ovat niitä keinoja, joilla yritysten investointikykyä pyritään vahvistamaan. MMM:n osalta yksi tällainen keino voisi olla esimerkiksi säädösympäristön vakaana pitäminen, jotta yritykset voivat tehdä pitkän aikavälin suunnitelmia.

3.1 Strategian päämäärä: Kannattavuus ja reiluus

Vuonna 2040 Suomen ruokajärjestelmä on kannattava ja reilu. Se luo arvoa koko alkutuotannosta kuluttajaan ulottuvalle arvoketjulle. Suomalaisen ruuan arvostus ja yritysten kansainvälistyminen ovat vahvistaneet ruoka-alan elinvoimaisuutta ja tuottaneet lisäarvoa kaikille sen osapuolille. Arvoketjun oikeudenmukainen tulonjako ja reilut työolot ovat tukeneet yrittäjien ja työntekijöiden hyvinvointia. Tuotantoeläinten hyvinvointi ja eläintautiriskien hallinta ovat korkealla tasolla.

Ruokasektori on Suomen neljänneksi suurin teollisuudenala ja työllistää välilliset vaikutukset huomioiden noin 320 000 henkilöä, mikä vastaa lähes 12 prosenttia kaikista työllisistä. Ala koostuu pääosin pienistä ja keskisuurista yrityksistä, jotka muodostavat noin 98 prosenttia kaikista toimijoista. Vaikka pk-yrityksiä on lukumääräisesti paljon, niiden yhteenlaskettu liikevaihto kattaa vain noin 40–50 prosenttia koko sektorin liikevaihdosta, mikä kertoo rakenteen keskittymisestä ja suurten toimijoiden vahvasta asemasta.

Kannattavuuden parantaminen edellyttää jalostusasteen nostoa, uusien arvoketjujen rakentamista ja viennin vahvistamista. Kannattavuuden rinnalla reiluus on olennainen osa ruokajärjestelmän toimivuutta. Arvonlisän kasvattaminen ja sen tasaisempi jakautuminen tuottajien, teollisuuden, kaupan ja palveluiden välillä on keskeinen tavoite. Digitalisaatio ja datatalous ovat muuttaneet nopeasti ruokajärjestelmän toimintaympäristöä.

Tuotanto- ja jakeluprosessien digitalisointi sekä datan monipuolinen hyödyntäminen ovat parantaneet tehokkuutta ja tuottavuutta sekä parantaneet asiakaslähtöisyyttä. Digitalisaation ja datatalouden kehittämisessä on varmistettava reiluus ja huomioitava eri toimijoiden lähtökohdat. Reiluus koskee myös työntekijöiden oikeuksia ja tuotantoeläinten hyvinvointia, jotka ovat osa kestävää ja oikeudenmukaista ruokajärjestelmää.

Toimeenpanosuunnitelman keskeiset teemat

Talous: Yritysten investointikykyä on vahvistettava ja kannattavuutta parannettava koko arvoketjussa. Rahoitusinstrumentteja on kehitettävä yrittäjyyden aloittamisen tukemiseksi ja uusien yrittäjien saamiseksi ruoka-alalle. Yritysten omistajavaihdosprosesseja tulee edelleen sujuvoittaa.

Sääntely: Ennakoitava säätely-ympäristö ja tehokas EU-vaikuttaminen.

Yhteistyö: Uusia yhteistyömalleja, kuten tuottajaorganisaatioita, on perustettava edistämään yhteistyötä ja vahvistamaan ruoka-alan riskien hallintaa. Datatalouden pelisääntöjä on luotava yhteistyössä poikkisektoriaalisesti.

Kasvupalvelut: Ruoka-alan kasvun ja viennin edistämisen palveluiden vakiinnuttaminen Kasvuohjelmassa⁴ toteutetun mallin pohjalta.

Uudet arvoketjut: Uusien bioteknologisten ratkaisujen ja ruokateknologioiden sekä palvelukonseptien kansainvälisen kasvun ja viennin vahvistamista on tuettava. EU-sääntelyyn vaikuttaminen ja kasvun esteiden purkaminen ovat välttämättömiä uusien arvoketjujen kehitykselle niin sisä- kuin ulkomarkkinoilla. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnassa tulee mahdollistaa erilaiset kokeilualustat.

Luonnontuoteala: Luonnontuotealan kasvu, riista-, marja-, sieni- ja keräilytuotteiden (kuten kerkät, pihka, mahla, erikoissienet) jalostuksen lisääminen ja kasvun vahvistaminen, säädösten selkeyttäminen sekä arvoketjun kehittäminen kasvua tukevaksi.

Kalatalous: Kotimaisen kalan tuotannon, jatkojalostuksen ja kulutuksen kasvattaminen.

Koulutus: Maatalous-, kala- ja luonnontuotealan sekä ruoka-alan koulutuksen vahvistaminen alueellisesti, vastaamaan työelämän tarpeita. Korkeakoulututkintojen ja huippututkimuksen säilyttäminen ja vahvistaminen maatalous- ja ruoka-alalla.

4 Vahva ja välittävä Suomi -hallitusohjelman toimenpidekirjaus ja ohjelmakokonaisuus, jolla vahvistetaan Suomen kansainvälistä kilpailukykyä ja vientiä ruoka-alalla.

Jäljitettävyyys: Tuotekohtaisten eläinten hyvinvointitietojen sekä ympäristödatan läpinäkyväksi tekeminen kuluttajille.

Riskien hallinta: Eläintauti- ja säänriskien hallinnan parantaminen.

3.1.1 Arvonlisä kasvaa ja jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Strateginen tavoite

Arvonlisän kasvu perustuu koko alan kannattavuuden, kilpailukyvyn ja ennustettavan toimintaympäristön vahvistamiseen. Alkutuottajien asemaa vahvistetaan neuvotteluvoimaa lisäämällä ja sopimuskäytäntöjä kehittämällä, jolloin alkutuottajien saama osuus kuluttajahinnoista kasvaa. Kalatalouden ja luonnontuotealan arvoketjut kehittyvät, ja niiden liikevaihto kasvaa. Arvonlisän kasvu pohjautuu jalostusasteen nousuun, uusiin arvoketjuihin, reiluun tulonjakoon ja alan lisääntyvään yhteistyöhön, joka turvaa kotimaisen ruuantuotannon elinvoimaisuuden. Pienten ja keskisuurten yritysten kasvua tuetaan, ja uusia, monipuolisia arvoketjuja kehitetään täydentämään nykyistä rakennetta. Lyhyet toimitusketjut, paikalliset markkinat ja tuottajavetoiset ratkaisut vahvistavat alueellista arvonmuodostusta ja ruokaturvaa.

Maatalouden yrittäjätulo on jäänyt pitkällä aikavälillä vaatimattomaksi ja heikentynyt huomattavasti 2020-luvulla, pois lukien kasvihuoneyritykset, joiden yrittäjätulo on kasvanut. Maatalouden yrittäjätulo vaihtelee tilojen välillä voimakkaasti toimintasuunnan ja tilakoon vaihdellessa. Markkinatuottojen merkitys tulonmuodostuksessa on viime vuosina kasvanut, kun tukien ostovoima on heikentynyt inflaation myötä. Toisaalta tuet toimivat edelleen riskienhallinnan välineenä tasaten kassatulojen vaihtelua ja mahdollistavat toiminnan jatkumisen epävakaaassa

ympäristössä. Tukien realistisen merkityksen heikkeneminen siirtää kuitenkin painopistettä yhä enemmän markkinaosaamiseen, kustannusten hallintaan ja tilakohtaiseen strategiseen kyvykkyyteen.⁵

Tuottajan osuus kuluttajahinnasta ei ole kasvanut ruuan hinnan nousun tahdissa, osuuden vaihdellessa tuoteryhmittäin. Samaan aikaan tuontituotteiden kulutus on kasvanut. Kuluttajahinnat eivät heijasta kotimaisen tuotannon laatua eikä lisäarvo palaudu alkutuottajalle. Tämä hintakuilu suhteessa ulkomaisiin tuotteisiin kaventaa kotimaisen tuotannon kilpailukykyä.

Luonnontuotealan kasvupotentiaalia pidetään sekä Suomessa että kansainvälisesti vahvana. Suomessa alan liikevaihto on ollut noin 780 miljoonaa euroa ja kasvun arvioidaan jatkuvan erityisesti korkeamman jalostusasteen tuotteissa. Kansainvälisen kaupan ennustetaan kasvavan vielä nopeammin, mikä viittaa siihen, että alan taloudellinen potentiaali on huomattavasti nykyistä käyttöä suurempi. Kasvua rajoittavat raaka-aineketjujen toimivuus, mittakaava ja osaaminen.

Elintarviketeollisuuden asema on vahvistunut 2020-luvun alkupuolen kustannuskriisin jälkeen, ja kannattavuus on palautunut vakaammalle tasolle. Viime vuosina investoinnit ovat olleet kasvussa, ja työllisyys on säilynyt vahvana verrattuna moniin muihin teollisuudenaloihin. Elintarviketeollisuutta koskettavat kuitenkin samat haasteet kuin ruokajärjestelmän muitakin toimijoita muun muassa geopoliittisten jännitteiden tuomat epävarmuudet.

Kaupalla on merkittävä rooli arvonalisän jakautumisessa, sillä se toimii kuluttajarajapinnassa ja hallitsee lähes koko markkinaa kolmen suurimman toimijan voimin. Tämä rakenne antaa kaupalle vahvan neuvotteluaseman ja korostaa sen vaikutusta hintatasoon ja kotimaisen tuotannon kilpailukykyyn. Taloudellisesti kauppa on vakaa ja kannattava: päivittäistavaramarkkinoiden arvo oli 23,5 miljardia euroa vuonna 2024, ja verkkokaupan osuus tästä noin 3 prosenttia eli 693 miljoonaa euroa. Toimialan kannattavuus on säilynyt vahvana, ja kauppa investoi jatkuvasti hintakilpailukyvyn parantamiseen, kauppaverkoston kehittämiseen sekä digitaalisiin ratkaisuihin.

Ravintolat ja ruokapalvelut ovat olennainen osa ruokaketjun arvonalisän muodostumista, sillä ne jalostavat raaka-aineita edelleen ja tuottavat kuluttajalle lisäarvoa palvelun ja elämyksellisyyden kautta. Viime vuosina ala on kokenut muutoksia

5 Maatalouden taloudellinen tilannekuva, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-132-5>

koronapandemian ja taloudellisen epävarmuuden vuoksi. Nämä tekijät ovat vauhdittaneet muun muassa digitaalisten ratkaisujen, kuten verkkotilauksien, kotiinkuljetuspalveluiden ja uusien palvelukonseptien syntymisessä.

Kuluttajien ostovoima ja valinnat ohjaavat arvonlisän jakautumista. Hintatietoisuus on korostunut, mutta samalla kiinnostus kotimaisuuteen, lähiruokaan, vastuullisuuteen ja läpinäkyvyyteen kasvaa. Digitalisaatio ja uudet jakelukanavat muuttavat perinteistä järjestelmää. Elintarvikkeet ovat yksi merkittävimmistä tuoteryhmistä verkko-ostoksissa ja kotiinkuljetuspalveluissa, mikä kertoo kuluttajakäyttäytymisen muutoksesta.

Kuluttajien ostovoima on kuitenkin edelleen heikko, mikä näkyy hintatietoisuutena ja edullisten vaihtoehtojen suosimisena. Keskeisiä haasteita ovat elintarviketalosteiden tuonnin kasvu ja kotimaisten raaka-aineiden rajallinen saatavuus, mikä lisää riippuvuutta kansainvälisistä markkinoista.

3.1.2 Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Strateginen tavoite

Suomi profiloituu kansainvälisesti tunnistettavana kestävä tuotannon ruokamaana. Yritykset kehittävät uusia vientituotteita sekä teknologioita, joissa Suomella on luonnollista kilpailuetua. Suomen ruoka-alan yritykset kansainvälistyvät kolminkertaistaen ruokaviennin arvon vuoteen 2040 mennessä. Viennin arvon kasvu perustuu laadukkaisiin raaka-aineisiin, erityisesti kasvipohjaisten ja terveellisten elintarvikkeiden jalostusasteen nostamiseen ja kestävä tuotantotapaan. Vienti monipuolistuu; lisäarvotuotteiden lisäksi viedään teknologiaa, kuten bioteknologioita, laitteita ja osaamista. Ruoka-alalla panostetaan vahvasti vientiosaamisen kehittämiseen sekä brändien rakentamiseen ja markkinointiin.

Suomen ruokavienti on viime vuosina kasvanut, mutta kansainvälisessä vertailussa Suomi jää edelleen selvästi jälkeen verrokkimaista. Ruokavienti kasvoi vuodesta 2023 vuoteen 2024 arvoltaan 5 % ja määrältään 18 %. Vuodesta 2024 vuoteen 2025 ruokaviennin arvo nousi 2,3 miljardista eurosta 2,4 miljardiin euroon (5,5 %).

Hallitusohjelmassa mainittu kasvutavoite ruokaviennin kaksinkertaistamisesta vuoteen 2031 mennessä edellyttää kuitenkin vahvaa sitoutumista ja määrätietoisia toimia myös jatkossa.

Julkisen sektorin rooli viennin edistämisessä on keskeinen erityisesti viranomaisprosessien ja muiden vientipalvelujen kehittämisessä ja tukemisessa. Hallitusohjelman mukainen ruoka-alan kasvuohjelma on täydentyvä toimenpidekokonaisuus, joka käynnistyttyään vuonna 2024 on laittanut liikkeelle toimia ruoka-alalle laajasti ruoka-alan kasvun ja kansainvälistymisen lisäämiseksi. Juuri käynnistyneet viennin edistämisen uudet rakenteet sekä ulkoministeriön että yritys-lähtöisen kasvualustan kanssa tulevat vaudittamaan viennin kasvua yhdessä ruoka-alan kasvuohjelman muiden toimenpiteiden kanssa ja niistä on tarkoitus tulla pysyväluonteiset.

Ruokaviennin rakenteessa korostuvat matalan jalostusasteen tuotteet, kun taas pitkälle jalostettujen, korkeiden lisäarvotuotteiden osuus on edelleen pieni. Lisäksi pk-yritykset muodostavat suuren osan ruokasektorin yrityskannasta, mutta niiden liikevaihto ja vientikapasiteetti ovat vielä rajallisia.

Viennin kasvupotentiaalia löytyy useilta sektoreilta. Maitotuotteet, liha ja viljasektorilta kaura muodostavat viennin arvon kannalta keskeiset ryhmät, ja niiden osalta kasvua voidaan saavuttaa erityisesti korkeamman jalostusasteen tuotteiden kehittämisellä. Esimerkiksi maitotuotteiden viennin arvo on aikojen saatossa kasvanut voimaa jauheiden osalta, mutta juustojen vienti on laskusuunnassa. Lihasektorilla siipikarjanliha on noussut merkittäväksi kasvualaksi, kun taas sianlihan vienti on kärsinyt Kiinan markkinoiden muutoksista. Kasviksien osalta esimerkiksi kasviuonekurkun vienti on lisääntynyt.

Kalatalous on yksi ruokasektorin toimialoista, jossa on merkittävää kasvu- ja vientipotentiaalia. Kotimaisen kalan edistämishojelman tavoitteena on moninkertaistaa kalatuotteiden vienti vuoteen 2035 mennessä sekä kasvattaa kotimaisen kalan kulutusta ravitsemussuosittelun mukaiselle tasolle. Tämä edellyttää sekä pyydetyn että kasvatetun kalan tuotannon lisäämistä, uusien tuotantoteknologioiden käyttöönottoa ja investointeja koko ketjuun. Vesiviljelyn kehittäminen, erityisesti merialueilla ja kiertovesilaitoksissa, voi lisätä tuotantomääriä. Kalatalouden kasvun myötä kalanjalostusteollisuus voi laajentaa vientiä ja vahvistaa Suomen ruokasektorin kilpailukykyä kestävyyttä korostavilla markkinoilla.

Kalatalouden ohella myös luonnontuoteala tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia ruokasektorin kasvulle ja viennin monipuolistamiselle. Ala kattaa luonnonmarjat, -sienet, -kasvit ja erikoistuotteet, joita hyödynnetään elintarvikkeiden lisäksi

kosmetiikassa, hyvinvointituotteissa ja matkailussa. Suomessa toimii noin 770 luonnontuotealan yritystä, joista valtaosa on mikroyrityksiä. Vaikka yrityskanta on laaja, alan liikevaihto ja jalostusaste ovat edelleen matalia. Kaupallisesti vuosisadosta kerätään vain murto-osa: esimerkiksi mustikasta ja puolukasta talteenottoaste on 3–10 prosenttia, ja metsäsienten osalta alle 1,5 prosenttia.

Luonnontuotealan kasvua rajoittavat muun muassa raaka-aineiden saatavuuden vaihtelut, keruutyövoiman riippuvuus ulkomaisista poimijoista sekä teollisen jalostuksen vähäisyys. Myös puutteelliset rakenteet logistiikkaketjuissa sekä järjestäytymättömyys ja yhteistyön puute muiden elintarvikealojen toimijoiden kanssa rajoittavat kasvua. Toisaalta alan kehitystä tukevat kestävyyttä ja hyvinvointia korostavat kuluttajatrendit sekä runsaat, uusiutuvat luonnonvarat. Luonnontuotteilla on potentiaalia tuottaa korkean lisäarvon tuotteita sekä sisämarkkinoille että vientiin.

Kasvintuotannolla on vankka asema ja hyvät kasvumahdollisuudet Suomessa ja rakennekehitys on ollut nopeaa. Syötävien puutarhatuotteiden eli kasvihuone- ja avomaavihannesten sekä marjojen ja hedelmien tuotannon arvo oli vuonna 2024 noin 550 miljoonaa euroa. Tuotannon tukiriippuvuus on alhainen verrattuna useimpiin muihin alkutuotannon sektoreihin. Esimerkiksi vuosina 2020–2024 puutarhatuotannon tuotto oli keskimäärin 23 prosenttia koko maatalouden tuotosta ilman tukia ja 45 prosenttia kasvintuotannon yhteenlasketusta tuotosta.

Uudet arvoketjut ja ruokateknologiat, tarjoavat suomalaiselle ruokasektorille kasvun mahdollisuuksia. Ingredientti- eli ainesosateollisuus tuottaa teknologioiden avulla esimerkiksi proteiineja tai rasvoja elintarviketeollisuuden käyttöön. Suomi on ruokateknologioiden kärkimaa maailmassa, ja meillä on useita teknologiansa kaupallistaneita yrityksiä. Vaikka ala on kehitysvaiheessa ja tuotekehityskustannukset ovat korkeita ja skaalaus vaatii isoja investointeja, on pitkän aikavälin potentiaali huomattava. Kansainvälisissä arvioissa solumaatalouden globaalin markkinan koon ennustetaan nousevan kymmenistä miljardeista jopa satoihin miljardeihin euroihin 2030-luvulla. Rakenteellisesti yksinkertaiset, helposti jatkojalostettavat komponentit, kuten yksittäiset proteiinit, ovat kustannuskilpailukyvyltään realistisia. Solumaatalous tukee siirtymää korkean jalostusasteen ratkaisuihin ja teknologiseen kilpailukykyyn täydentäen perinteisiä elintarvikeviennin toimialoja.

3.1.3 Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Strateginen tavoite

Ruoka-alalla on tarjota monipuolisia ja merkityksellisiä töitä, jotka houkuttelevat nuoria ja uusia osaajia kouluttautumaan alalle. Alan opinnot sekä ala työllistäjänä ovat veto- ja pitovoimaisia. Alan houkuttelevuutta vahvistetaan kannattavuuden, työhyvinvoinnin ja arvostuksen kautta sekä panostamalla koulutukseen, omistajanvaihdosten tukemiseen ja ekologisesti kestäviin innovaatioihin. Alan reiluus tarkoittaa oikeudenmukaista arvonnisan jakautumista, hyviä työoloja ja ihmisoikeuksien kunnioittamista. Alalla on voimakasta tutkimus- ja kehittämistoimintaa ja startupyritysten määrä sekä niiden rahoitus kasvavat. Suomen tavoitteena on olla investointimyönteisin kestävä ruoka-alan toimintaympäristö EU:ssa.

Maatalous- ja ruoka-alan koulutusta on tarjolla ympäri Suomen, vaikka koulutuksen rakennemuutos on vähentänyt etenkin toisen asteen oppilaitosten määrää viimeisen 20 vuoden aikana. Maatalousalan peruskoulutuksen kiinnostavuus nuorten keskuudessa on laskenut, mutta korkeakoulutuksen osalta tilanne on pysynyt hyvänä.

Ruoka-ala tarjoaa monipuolisia työ- ja uramahdollisuuksia alkutuotannosta jalostukseen, logistiikkaan, vähittäiskauppaan ja palveluihin. Ruoka-alalla käytetään paljon kausityövoimaa, mikä altistaa alan haasteille työntekijöiden reilusta ja oikeudenmukaisesta kohtelusta.

Maatalousyrittäjien koulutustaso on noussut viime vuosikymmeninä, mikä kertoo osaamisen vahvistumisesta. Alan ikärakenne on vinoutunut: maatalousyrittäjien keski-ikä on noin 54 vuotta, ja alle 35-vuotiaiden osuus on alle 10 prosenttia. Nuorten alalle tuloa haastavat mielikuvat työolojen kuormittavuudesta, tuotannon epävarmuudesta ja koetusta heikosta kannattavuudesta. Myös osaavien työntekijöiden ja lomituspalveluiden saatavuus on paikoin hyvin puutteellista.

Maatalousyritysten omistajanvaihdosten edellytykset, kuten suuren taloudellisen riskin kantaminen, vaikuttavat suoraan alan houkuttelevuuteen. Tilakokojen ja investointitarpeiden kasvu sekä tuotannon pääomavaltaisuus ovat nostaneet yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä ja tehneet omistajanvaihdoksista vaativampia.

Tämä heikentää alan uudistumiskykyä ja uhkaa maaseudun elinvoimaa. Euroopan komission vuonna 2025 julkaisema sukupolvenvaihdosstrategia antaa taustakehyksen haasteiden tarkastelulle. Suomen näkökulmasta ratkaisevaa on oikea-aikainen, suunnitelmallinen tilojen omistuksen siirtyminen uusille toimijoille. Näin varmistetaan osaamisen, investointien ja kehittämismahdollisuuksien jatkuminen.

Elintarviketeollisuus tarjoaa vakaita, monipuolisia ja osaamista vaativia työtehtäviä tuotannosta tuotekehitykseen, logistiikkaan, laatu- ja vastuullisuustyöhön sekä vientiin. Alan houkuttelevuutta heikentää palkkakehityksen jälkeen jääminen muista teollisuudenaloista. Suomen ruoka-alan suurin työllistäjä toimialasektoreista on ravintola-ala, jota haastaa työvoimapula, kuormittavat työolosuhteet, työn kausiluontoisuus ja suhdanneherkkyys.

Suomalainen tutkimus-, kehitys ja innovaatiotoiminta etenkin uusien arvoketjujen, kuten solumaatalouden osalta, tunnetaan maailmalla. Erikoistumalla ja panostamalla uusiin arvoketjuihin voimme turvata kilpailukykyämme, aikaansaada kestävää kasvua sekä tuottaa ratkaisuja globaalin ruokajärjestelmän hyväksi.

3.1.4 Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy

Strateginen tavoite

Tuotantoeläinten hyvinvointi tunnistetaan osaksi kestävää ja oikeudenmukaista ruokajärjestelmää. Päätöksenteossa huomioidaan eläinten lajityypilliset käyttäytymistarpeet, kuten mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen, liikkumiseen, ulkoiluun ja riittäviin tiloihin. Kotieläintuotannon rakenteelliset muutokset, kuten tilakoon kasvu, eivät heikennä eläinten hyvinvointia. Ruoka-alan toimijoiden osaamista ja vastuuta eläinten hyvinvoinnista vahvistetaan, ja eläinten hyvinvointia tukevia käytäntöjä kehitetään tutkittuun tietoon perustuen. Kuluttajien mahdollisuuksia saada tuotekohtaista tietoa eläinten hyvinvoinnista parannetaan. Eläintauteja torjutaan tehokkaasti ja salmonella- ja antibioottivapaudesta pidetään kiinni. Eläinten hyvinvointi nähdään myös kilpailuetuna, joka tukee kotimaisen tuotannon arvostusta ja vientimahdollisuuksia.

Suomessa tuotantoeläinten terveys on kansainvälisesti tarkasteltuna korkealla tasolla, ja eläinten terveysjärjestelmä on yksi Euroopan vahvimmista. Suomessa esiintyy vain vähän yleisvaarallisia tartuntatauteja, ja tautiriskien hallinta on tehokasta. Eläinten lääkinnässä käytössä on tarkka sääntely ja antibiootteja käytetään vain tarvittaessa.

Viime vuosina eläinten lajityypillisen käyttäytymisen mahdollistamiseen on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota, kivunlievityksen käyttö on yleistynyt ja pito-olosuhteet parantuneet. Uusi eläinsuojelulaki astui voimaan vuonna 2024 ja sen vaikutukset tulevat näkyviin vaiheittain.

Valvontajärjestelmän perusteella suurin osa tuotantoeläintiloista täyttää lainsäädännön vähimmäisvaatimukset. Ruokaviraston mukaan otantaan perustuissa tarkastuksissa hyvinvointivaatimukset täyttävien pitopaikkojen osuus on pysynyt korkeana, ja valvontaa kohdennetaan riskiperusteisesti sellaisiin tuotantosuihin ja tiloihin, joissa puutteita on havaittu enemmän. Ruokaviraston vuoden 2024 valvontaraportoinnissa todetaan, että noin 85 prosentin taso täyttyy, vaikka alueellista vaihtelua esiintyy ja yksittäisillä tiloilla puutteet voivat olla merkittäviä.

3.1.5 Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Strateginen tavoite

Datatalous luo uusia mahdollisuuksia ja arvoa. Tieto liikkuu monisuuntaisesti tuottajilta kuluttajille ja takaisin, tukien kestävää päätöksentekoa. Alalle kehitetään yhteisesti sovitut pelisäännöt datan omistajuudesta, tuottamisen kustannusten jakautumisesta ja datan jakamisesta, varmistaen erityisesti alkutuottajien sekä pienten ja keski suurten toimijoiden asema datatalouden hyötyjinä. Läpinäkyvä, luotettava tieto tekee ruuan alkuperän ja ympäristövaikutukset näkyviksi ja vertailtaviksi kuluttajille. Hintojen ja sopimusten läpinäkyvyys sekä datan yhteentoimivuus mahdollistavat tasavertaisen tiedon käytön ja tukevat reilua arvomuodostusta. Datatalous tukee myös tutkimusta, ruokaturvaa ja innovaatioita, ja Suomi profiloituu Euroopan kärkimaaksi ruoka-alan datataloudessa.

Älykäs automaatio, sensoriteknologiat ja robotiikka tehostavat prosesseja, ja syntyvää dataa hyödynnetään paitsi yritysten sisäisessä ohjauksessa ja optimoinnissa, myös uuden tiedon tuottamisessa, ennakoinnissa ja päätöksenteossa.

Luotettavuuden ja läpinäkyvyyden varmistamiseksi voidaan hyödyntää lohko-ketjuteknologioita, tuotepassijärjestelmiä tai keskitettyjä datapankkeja, jotka estävät tietojen jälkikäteisen muokkaamisen ja lisäävät luottamusta arvoketjujen toimivuuteen. Eurooppalaisen datastrategian⁶ mukaiset data-avaruudet mahdollistavat datan vaihdon yli sektorirajojen, mikä auttaa kotimaisia toimijoita pääsemään mukaan kansainvälisiin liiketoimintaekosysteemeihin.

Datalouden kehittyminen edellyttää toimivaa infrastruktuuria, erityisesti maaseutualueilla, joilla sääolosuhteet, pitkät etäisyydet ja väestötiheys asettavat omat haasteensa. Laajakaistayhteyksien kattavuus ja toimintavarmuus ovat kriittisiä edellytyksiä dataperusteiselle tuotannolle ja älymaatalouden ratkaisuille. Datalouden hyödyntäminen edellyttää myös investointeja sensoreihin, ohjelmistoihin, laitteisiin sekä tietoturvaan, sekä tuottajien ja yritysten osaamisen ja yhteistyön vahvistamista.

3.2 Strateginen päämäärä: Huoltovarmuus

Vuonna 2040 Suomen ruokajärjestelmä on huoltovarma, iskunkestävä ja sopeutuu ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Tuotannon, jalostuksen ja jakeluketjujen riskienhallinta on vahvistunut. Maatalouden kriittisten tuotantopanosten omavaraisuusaste on noussut. Ruokajärjestelmän muutos on turvannut kotimaisen alkutuotannon jatkuvuuden ja säilyttänyt hajautetun tuotantorakenteen. Huoltovarmuutta on vahvistettu myös uusien arvoketjujen, teknologioiden ja monipuolistuneen ruuantuotannon avulla.

6 <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/strategy-data>

Suomalaista ruokajärjestelmää ovat koetelleet useat samanaikaiset murrokset, kuten ilmastonmuutos, geopoliittinen epävakaus ja tuotantopanosten hintavaihtelut. Nämä tekijät ovat lisänneet epävarmuutta koko ruokajärjestelmään ja korostaneet huoltovarmuuden merkitystä.

Toimivat markkinat ja kilpailukykyinen talous muodostavat huoltovarmuuden perustan. Markkinat eivät kuitenkaan yksin riitä ylläpitämään yhteiskunnan taloudellisia ja teknisiä perustoimintoja erilaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Tämän vuoksi tarvitaan huoltovarmuustyötä, jolla varaudutaan ylläpitämään yhteiskunnan toiminta mahdollisimman normaalina myös kriisi-tilanteissa. Suomessa huoltovarmuutta varmistetaan laajassa yhteistyössä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kesken.

Huoltovarmuuden tavoitteiden ja keinojen valinnassa on huomioitava Suomen erityispiirteet, kuten kylmä ilmasto, syrjäinen sijainti, riippuvuus merikuljetuksista, energiantensiivinen talousrakenne ja pitkät kuljetusetäisyydet. Lisäksi globalisaatio, omistus- ja liiketoimintarakenteiden muutokset sekä teknologinen kehitys asettavat uusia haasteita huoltovarmuuden turvaamiselle.

Toimeenpanosuunnitelman keskeiset teemat

Alueellisuus: Edistetään taloudellisesti kannattavaa, monimuotoista ja alueellisesti hajautettua ruuantuotantoa ja -jalostusta. Mahdollistetaan paikallisten arvoketjujen syntymistä ja ruokastrategian visiossa esitetyn kahden tuotantomallin vahvistamista.

Omavaraisuus: Kriittisten ruokajärjestelmässä tarvittavien panosteollisuuden raaka-aineiden omavaraisuuden kasvattaminen sekä hajautetun ja uusiutuvan energian tuotannon lisääminen koko arvoketjussa.

Tuotanto: Valkuaisomavaraisuuden vahvistaminen kasvinjalostusta, tuotantoa ja jatkojalostusta kehittämällä sekä kasviproteiiniarvoketjujen kehittäminen vähintään kotimarkkinoita vastaavaksi.

Työvoima: Ruoka-alan työpaikkojen määrän lisääminen ja kausityövoiman työolojen hyvän tason varmistaminen. Maatalousyrittäjien hyvinvoinnin ja työssäjaksamisen vahvistaminen.

Ilmastonmuutos: Ilmastonmuutokseen sopeutuminen vaatii uusiin olosuhteisiin sopivien kasvilajien ja -lajikkeiden, viljelymenetelmien ja teknologioiden kehittämistä ja kehittämistyön resurssien vahvistamista. Uusiin kasvi- ja eläintauteihin sekä tuholaisiin tulee myös varautua.

Kiertotalous: Kiertotaloutta tukevien ja vahvistavien liiketoimintamallien kehittäminen koko ruokajärjestelmässä ja lainsäädännöllisten esteiden purkaminen.

3.2.1 Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Strateginen tavoite

Ruokajärjestelmä varautuu ennakoivasti kriiseihin ja sään ääri-ilmiöihin. Ruokajärjestelmän toimijat tunnistavat roolinsa iskunkestävyyden ja kriisienhallinnan ylläpidossa ja edistävät sitä suunnitelmallisesti. Kriisinkestävyyttä parantavat eri kokoisten ja monimuotoisten maatilojen, elintarvikealan yritysten ja välttämättömyyspalveluiden säilyminen ympäri Suomen. Hajautettu energiantuotanto yhdistettynä maatalouteen ja maaseudun yrityksiin turvaa koko maan energian saantia. Kasvi- ja proteiiniomavaraisuutta lisätään monipuolistamalla tuotantoa, kehittämällä kotimaisia valkuaiskasvien tuotantoketjuja sekä hyödyntämällä uusia bioteknologisia ratkaisuja kasvinjalostuksessa ja ruuantuotannossa. Veden ja energian saatavuus turvataan kaikissa olosuhteissa, ja kriittinen infrastruktuuri suojataan siten, että ruokajärjestelmä kestää myös poikkeusoloissa. Kansalaisten kriisivalmius kasvaa niin toimintavalmiuden kuin materiaalsen varautumisen osalta.

Globalisaatio on tuonut kuluttajille laajemman ja monipuolisemman ruokatarjonnan, mutta samalla se on pidentänyt toimitusketjuja ja lisännyt niiden haavoittuvuutta. Yhden alueen kuivuus tai häiriö keskeisellä merireitillä voi heijastua nopeasti maailmanlaajuisiin hintoihin, kun tehokkaasta kuljetusreitistä tulee pullonkaula. Lisäksi kauppapolitiikka, tullit ja vientirajoitukset toimivat yhä useammin geopolittisinä välineinä, mikä pirstoo markkinoita ja heikentää luottamusta kansainväliseen kauppaan.

Ruoka on osa kansallista turvallisuutta, jota uhkaa ilmastonmuutos. Sen vaikutukset Suomelle ovat sekä suoria että epäsuoria. Suorat vaikutukset liittyvät erityisesti sään ääri-ilmiöiden yleistymiseen, kuten helleaaltoihin, rankkasateisiin ja kasvukauden aikaisiin lämpötilastresseihin, jotka heikentävät satotasojä, ja lisäävät kasvin-tuhoojien sekä eläintautien riskiä. Vaikka Suomen ilmasto muuttuu keskimäärin hitaammin kuin monilla muilla alueilla, ääriolosuhteiden yleistyminen ja sadannan muutokset aiheuttavat sopeutumistarpeita koko ruokajärjestelmään.

Epäsuorat vaikutukset heijastuvat Suomeen kansainvälisten markkinoiden ja toimitusketjujen kautta. Globaalit satotappiot, tuotantopanosten saatavuusongelmat ja hintavaihtelut voivat vaikuttaa nopeasti suomalaisen ruokajärjestelmän toimintakykyyn.

Kriisinkestävyyden vahvistaminen edellyttää, että ruokajärjestelmän toimijat tunnistavat roolinsa ja kehittävät suunnitelmallisesti valmiuksiaan poikkeusoloihin. Suomen kriisinkestävyyttä vahvistaa monimuotoinen ja eri kokoisista yrityksistä koostuva elinkeinorakenne, jossa hajautettu tuotanto ei ole riippuvainen yksittäisistä toimijoista tai sijainneista.

Maaseudun hajautettu energiantuotanto tukee ruokajärjestelmän toimintakykyä ja turvaa energiansaantia kriisitilanteissa. Tuotanto- ja jalostusyksiköiden alueellinen kattavuus sekä osaavan työvoiman saatavuus ovat keskeisiä tekijöitä ruokajärjestelmän iskunkestävyydessä, ja kannattavuuden turvaaminen eri alueilla tukee myös välttämättömyyspalvelujen säilymistä koko maassa. Veden ja energian saatavuuden turvaaminen kaikissa olosuhteissa sekä kriittisen infrastruktuurin suojaaminen ovat edellytyksiä ruokajärjestelmän toimivuudelle myös poikkeusoloissa.

Yksilöiden ja kotitalouksien kriisivalmius muodostaa tärkeän osan ruokajärjestelmän kokonaisresilienssiä. Osana tätä korostuu myös kyky hyödyntää luonnonvaraisia resursseja, kuten riistaa, kalaa ja luonnontuotteita, joita Suomessa alihyödynnetään ja -arvostetaan. Näillä resursseilla on paitsi merkittävää kasvupotentiaalia, myös erityinen rooli poikkeusoloissa.

3.2.2 Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan

Strateginen tavoite

Alkutuotannon toimintakyky vahvistuu ja sen jatkuvuus turvataan kaikissa oloissa. Ala säilyy houkuttelevana ja sen taloudellinen kannattavuus paranee. Alkutuottajien omistajanvaihdokset helpottuvat, ja uudet yrittäjät saavat tukea siirtymävaiheeseen. Yrittäjien hyvinvointi paranee, mikä lisää alan taloudellista ja sosiaalista kestävyyttä sekä vetovoimaa. Samalla maaseudun sekä koko ruoka-alan elinvoima vahvistuu. Suomi hyödyntää ja edelleen kehittää pohjoisia vahvuuksiaan kuten nurmipohjaista kotieläintaloutta. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ohjaa uusiin olosuhteisiin sopivien kasvilajien ja -lajikkeiden, viljelymenetelmien ja teknologioiden kehittämistä. Tilusjärjestelyjen avulla parannetaan tuotannon tehokkuutta.

Suomen ruokajärjestelmä perustuu korkeaan ruuantuotannon ja -jalostuksen omavaraisuuteen. Ruuan omavaraisuusaste on markkina-arvon perusteella noin 80 prosenttia, mikä luo vahvan perustan kansalliselle huoltovarmuudelle. Alkutuotannon toimintakykyä on kuitenkin vahvistettava, jotta tuotannon jatkuvuus voidaan turvata kaikissa oloissa.

Eläintuotannossa on rakenteellisia riippuvuuksia, jotka voivat muodostaa riskejä huoltovarmuudelle. Riskien hallinta edellyttää varautumista ja vaihtoehtoisten ratkaisujen kehittämistä, jotta kotimainen tuotanto säilyy toimintakykyisenä kaikissa tilanteissa.

Keskeinen osa varautumista on myös kasvien ja eläinten geenivarojen säilyttäminen. Siemenpankit ja geenivarojen suojelu varmistavat, että kriittiset lajikkeet ja rodut säilyvät tuleville sukupolville ja ovat käytettävissä poikkeusoloissa tai muuttuvissa ilmasto-olosuhteissa. Geenivarojen monimuotoisuus on elintärkeää, sillä se tarjoaa perustan uusien, kestävämpien lajikkeiden ja rotujen kehittämiseksi. Suomessa geenivaratyö tukee sekä kansallista huoltovarmuutta että globaalia ruokaturvaa.

Tuotannon hajauttaminen ja monipuolistaminen lisäävät huoltovarmuutta. Uusien teknologioiden ja arvoketjujen hyödyntäminen, kuten kiertotalouden ratkaisut ja paikallisten resurssien tehokkaampi käyttö, vahvistavat koko järjestelmän kestävyyttä.

Ilmastonmuutoksen hillintätoimet, kuten vihreä siirtymä ja energiamurros, voivat aiheuttaa siirtymävaikutuksia ruokajärjestelmään. Uusiutuvien energialähteiden käyttöönotto ja fossiilisten polttoaineiden alasajo vaikuttavat tuotantopanosten saatavuuteen ja hintaan, mikä vaatii uusia investointeja ja teknologisia ratkaisuja.

3.2.3 Tuotantopanosten omavaraisuus nousee

Strateginen tavoite

Alkutuotannon ja jalostavan teollisuuden riippuvuus ulkomaisista tuotantopanoksista vähenee, ja kotimainen omavaraisuus kasvaa erityisesti ravinteiden, energian, siementen ja täydennysvalkuaisrehun osalta. Yritysten oma ja hajautettu uusiutuvan energian tuotantokapasiteetti kasvaa, kiertotalouden ratkaisuja edistetään sekä kotimaista siementuotantoa ja varastointia vahvistetaan. Lannoitteiden ja rehukomponenttien sekä kemiallisten kasvinsuojeluaineiden kotimaisuusaste nousee. Biokaasun tuotantoa lisäämällä vähennetään riippuvuutta fossiilisista polttoaineista ja ravinteiden kierrätys tehostuu. Kasvu- ja kuiviketurpeet ovat strategisesti tärkeitä raaka-aineita ja siksi niiden kotimainen saatavuus turvataan. Turpeen saatavuuden vähenemiseen ja hintavaihteluihin varaudutaan jatkamalla korvaavien kotimaisten vaihtoehtojen kehittämistä. Työvoiman saatavuus asiantuntijatyöstä koneiden korjaajiin turvataan, jotta ruokajärjestelmä kykenee toimimaan häiriötilanteissakin.

Suomen ruokajärjestelmä perustuu vahvaan kotimaiseen ruuantuotantoon ja jalostukseen, mutta olemme monien kriittisten tuotantopanosten osalta riippuvaisia tuonnista. Tämä tekee järjestelmästä haavoittuvan ja altistaa tuotannon hintojen heilahteluille sekä markkinahäiriöille. Keskeisiä tuontipanoksia ovat esimerkiksi lannoitteet, kasvinsuojeluaineet, siemenet ja fossiiliset polttoaineet. Lisäksi kotieläintuotannossa täydennysvalkuaisrehun omavaraisuusaste on alle 30 prosenttia, ja maatalouden koneet sekä niiden varaosat tuodaan pääosin ulkomailta. Tuontipanosten merkitys on huomattava: maatalouden panostuonnin arvo on yli miljardi euroa vuodessa, ja koko ruoka-alan panostuonnin arvo on noin 5,7 miljardia euroa, mikä vastaa lähes 18 prosenttia alan kokonaistuotoksesta.

Omavaraisia olemme muun muassa karkearehujen sekä kasvu- ja kuiviketurpeen osalta. Kotimaisten kuivikkeiden ja kasvualustojen turvaaminen on tärkeää niiden saatavuuteen ja hintaan liittyvien uhkakuvien vuoksi. Saatavuuden varmistaminen on erityisen tärkeää huoltovarmuuden näkökulmasta, koska turve on määritelty strategisesti tärkeäksi raaka-aineeksi. Maa- ja metsätalousministeriö valmistelee vuosina 2025 ja 2026 kotimaisten kasvualustojen ja kuivikkeiden saatavuuden turvaamiseen liittyviä toimenpiteitä.

Omavaraisuuden kasvattaminen edellyttää investointeja uusiutuvan energian hyödyntämiseen, kotimaiseen jalostuskapasiteettiin, siementuotantoon ja varastointiin sekä kriittisten kemikaalien ja pakkausmateriaalien kotimaiseen tuotantoon.

3.3 Strateginen päämäärä: Luonnon kantokyky

Vuonna 2040 Suomen ruokajärjestelmä ylläpitää ja vahvistaa luonnon kantokykyä. Koko ruokajärjestelmä on onnistunut kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisessä. Luonnon monimuotoisuus on lisääntynyt maatalous- ja luonnonympäristöissä, ja vesistöjen ravinnekkuus on vähentynyt. Ruuantuotanto tukee kestävää vesitaloutta ja käyttää luonnonvaroja resurssiviisaasti. Ruuantuotannon kannalta haitalliset vieraslajit ovat hallinnassa.

Suomi on luonnonvaroiltaan rikas ja monipuolinen maa, joka tarjoaa hyvät mahdollisuudet pohjoiseen ruuantuotantoon. Siinä missä kasvukausi on lyhyempi kuin etelässä, esimerkiksi puhdas ilma ja riittävät vesivarannot ja tehokas vedenkäyttö ovat vahvuuksiamme. Luonnon kantokyky tarkoittaa ekosysteemien kykyä tuottaa elämälle välttämättömiä resursseja ja palveluja, kuten ravinteita, vettä, energiaa ja ekosysteemipalveluja siten, että niiden uusiutumiskyky säilyy. Ruuantuotanto on täysin riippuvainen tästä kyvystä: jos kantokyvyn rajat ylitetään, seurauksena on maaperän köyhtyminen, vesistöjen rehevöityminen, lajikato ja ilmastonmuutoksen kiihtyminen, mikä heikentää ruokaturvaa ja kriisinkestävyyttä.

Nykyiset globaalit ruokajärjestelmät kuormittavat luontoa nopeammin kuin se ehtii palautua. Kantokyvyn ylittymistä globaalisti aiheuttavat erityisesti fossiilisten polttoaineiden käyttö sekä maaperän köyhtymistä ja eroosiota lisäävät tuotantomenetelmät, jotka lisäävät kasvihuonekaasupäästöjä ja kiihdyttävät ilmastonmuutosta. Runsas vesivarojen ja torjunta-aineiden käyttö sekä monokulttuurien yleisyys aiheuttavat biodiversiteetin vähenemistä ja heikentävät ekosysteemien toimintaa.

Kestävä ruokajärjestelmä edellyttää sopeutumista luonnon kantokyvyn rajoihin. Se tarkoittaa ravinnekierron tehostamista, fossiilisten polttoaineiden korvaamista uusiutuvilla energialähteillä, maaperän kasvukunnon ylläpitoa ja parantamista ja vesistöjen suojelua sekä ekosysteemipalvelujen turvaamista, jotta ruuantuotanto on mahdollista myös tulevaisuudessa.

Luonnon kantokyvyn turvaaminen edellyttää ruokajärjestelmän uudistamista, uusien teknologioiden hyödyntämistä, kestävien viljelymenetelmien käyttöönottoa sekä kulutustottumusten muutoksia. Agroekologiset ja muut kiertotalouteen perustuvat mallit, joissa ravinnekierto, energian tuotanto ja paikalliset arvoketjut yhdistyvät, tarjoavat mahdollisuuksia vähentää riippuvuutta fossiilisista polttoaineista ja pienentää ruokajärjestelmän aiheuttamaan kuormitusta.

Toimeenpanosuunnitelman keskeiset teemat

Päästövähennystoimet: Mittaamisen, raportoinnin ja todentamisen kehittäminen ja tarkentaminen, jotta tehdyt toimenpiteet ja niiden vaikuttavuus saadaan nykyistä paremmin näkyviin.

Kannustinmenetelmät: Uusien kannustinmenetelmien, kuten hiili- ja luonnonarvomarkkinoiden kehittäminen ja edistäminen päästövähennystoimien käyttöönoton laajentamiseksi ja tehostamiseksi.

Energia: Ruokajärjestelmän energiatehokkuuden parantaminen ja energiatransition tukeminen koko ruokajärjestelmässä.

Kasvihuonekaasupäästöt: Turvepeltojen päästöjen vähentäminen viljelymenetelmiä kartoittamalla ja kehittämällä sekä poistamalla tai vettämällä viljelykäytöstä ei-aktiivisessa käytössä olevia peltoja. Kotieläinten päästöjen vähentäminen muun muassa lannankäsittelyä kehittämällä. Lannoituksen päästöjen vähentäminen täsmäviljelymenetelmillä ja kivennäismaapeltojen hiiltä sitovien viljelymenetelmien edistäminen. Uusien teknologisten ratkaisujen kehittämisen tukeminen maatalouden kasvihuonekaasu- ja ilmanlaatupäästöjen vähentämiseksi.

Luonnon monimuotoisuus: Monimuotoisuutta lisäävien tuotantomenetelmien, kuten luomun laajempi käyttöönotto, monimuotoisuuden mittaroinnin kehittäminen ja laidunnuksen lisääminen. Maaperän kasvukunnon vahvistaminen sitä edistävillä viljelymenetelmillä.

Ravinnekierrätys: Ravinnekierrätyksen tehostaminen koko ruokajärjestelmässä panosteollisuudesta jätelaitoksiin.

Yhteistyö: Yhteistyön lisääminen alkutuotannon, vesienhoidon, tutkimuksen ja hallinnon välillä.

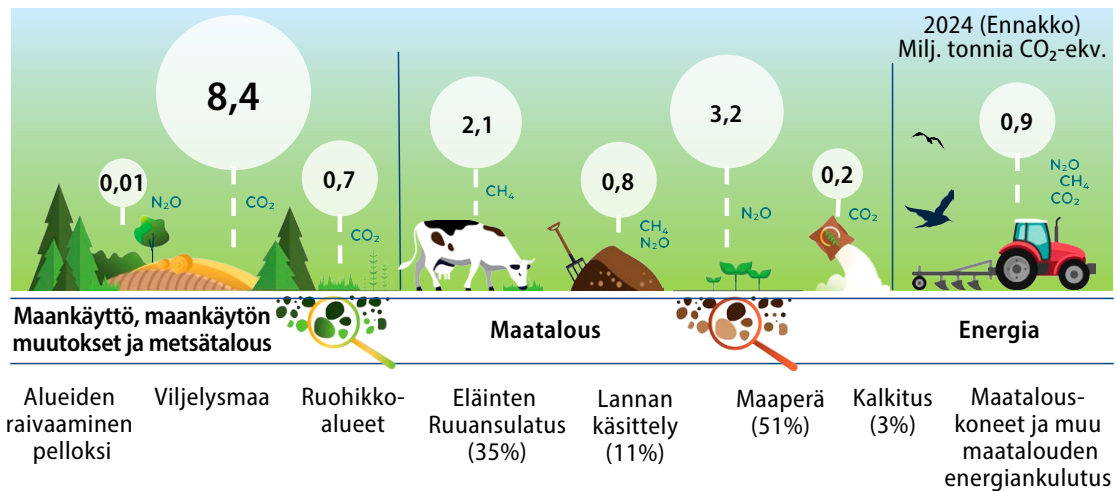
3.3.1 Ruokajärjestelmän ilmastovaikutukset vähentyvät

Strateginen tavoite

Maatalous- ja maankäyttösektorin hiilidioksidipäästöt vähenevät vuoteen 2040 mennessä sovittujen hiilineutraaliustavoitteiden mukaisesti. Myös kaupan ja elintarviketeollisuuden epäsuorat hiilidioksidipäästöt vähenevät merkittävästi, mikä tarkoittaa, että kulutetut elintarvikkeet ovat vuonna 2040 vähäpäästöisempiä. Turvepeltojen päästöt vähenevät ratkaisulla, jotka tehdään oikeudenmukaisesti ja vuoropuhelussa viljelijöiden ja alueellisten toimijoiden kanssa

Kuvio 3. Maataloudesta lähtöisin olevat kasvihuonekaasupäästöt.

Lähde: Tilastokeskus/Ennakkotieto 15.1.2025

Suomen ruokajärjestelmä aiheuttaa merkittävän osan maamme kasvihuonekaasupäästöistä. Maatalouden kasvihuonekaasupäästöjen osuus kokonaispäästöistä on noin 25 prosenttia, joista suurin osa syntyy alkutuotannossa. Suomalaisten ruokavalinnat vaikuttavat ilmastoon myös rajojen ulkopuolella: tuontielintarvikkeiden tuotanto, jalostus ja kuljetus voivat kasvattaa kokonaisilmastovaikutuksia merkittävästi. Ruoka muodostaa keskimäärin noin viidenneksen kuluttajan ilmastovaikutuksesta.

Maatalouden päästöt koostuvat pääasiassa hiilidioksidista, metaanista ja dityppioksidista, joita syntyy maaperästä, märehtijöiden ruuansulatuksesta, lannan käsittelystä, lannoituksesta ja kalkituksesta. Yksittäisesti merkittävin päästölähde ovat turvepellot, jotka aiheuttavat noin 50–60 prosenttia maatalouden päästöistä, vaikka niiden osuus peltopinta-alasta on noin 10 prosenttia. Turvepeltojen korkeat päästöt johtuvat ojituksesta ja muokkauksesta ja sen myötä orgaanisen aineksen hajoamisesta. Turvepeltojen merkitys ruuantuotannolle on kuitenkin huomattava kuivina kasvukausina.

Elintarviketeollisuus aiheuttaa päästöjä erityisesti prosessien energiankulutuksesta, kylmäketjujen ylläpidosta ja logistiikasta. Teollisuuden siirtyminen vähäpäästöisiin energialähteisiin on jo vähentänyt päästöintensiteettiä. Kuljetukset ja logistiikka muodostavat noin 5–10 prosenttia ruokajärjestelmän ilmastovaikutuksista.

Päivittäistavarakaupassa päästöjä syntyy erityisesti kylmälaitteiden energiankulutuksesta, valaistuksesta, kiinteistöjen lämmityksestä ja logistiikasta. Energia-remontit, kylmäjärjestelmien tehostaminen ja ympäristöystävällisemmät kylmäaineet ovat vähentäneet alan päästöjä, mutta jatkossa toimitusketjujen tehostaminen ja hävikin vähentäminen ovat keskeisiä ilmastotoimia.

Vaikka päästövähennystoimia on käynnissä kaikissa ruokajärjestelmän osissa, maatalous edellyttää erityisen kohdennettuja ratkaisuja. Suomen nykyisessä CAP-suunnitelmassa on asetettu tavoitteeksi maatalouden kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen ja hiilinielujen vahvistaminen erityisesti turvepeltojen päästöjä vähentämällä, hiiliviljelyn käytäntöjä edistämällä sekä ravinnekiertoa tehostamalla.

Ilman laatuun liittyen kansainväliset sopimukset ja EU:n lainsäädäntö edellyttävät, että Suomi vähentää ilmaan päätyviä ammoniakkipäästöjä, joista noin 90 prosenttia on peräisin maataloudesta. Maataloudessa ammoniakkia haihtuu epäorgaanisista ja orgaanisista lannoitteista, kuten kotieläinten lannasta niin eläinsuojissa, varastoissa kuin levityksen yhteydessä. Tehokkaimmat toimenpiteet maatalouden ammoniakkipäästöjen vähentämiseksi liittyvät lannankäsittelyyn.

3.3.2 Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Strateginen tavoite

Suomen ruokajärjestelmä tukee luonnon monimuotoisuutta ja tekee yhteistyötä luontovaikutusten todentamiseksi sekä niiden mittaamiseksi. Maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuus lisääntyy erilaisten tuotantotapamuutosten kuten luomutuotannon, uudistavan viljelyn, laidunnuksen ja luonnonhoidon ansiosta. Peltojen maaperän eliöstö ja mikrobisto monipuolistuu nykyisestä, ja lajiston monimuotoisuutta seurataan aktiivisesti peltotasolla. Perinnebiotooppien määrää kasvatetaan. Ruoka-alalla vähennetään sellaisten tuotteiden tuontia ja kotimaista tuotantoa, jotka tutkitusti lisäävät luontokatoa. Kasvinsuojelussa panostetaan ennaltaehkäisyyn, jotta kemiallisten kasvinsuojeluaineiden käyttö vähenee.

Maatalousympäristöjen monimuotoisuus on heikentynyt ja perinnebiotooppien määrä vähentynyt viljelyn tehostumisen, yksipuolistumisen ja laidunnuksen vähenemisen seurauksena. Tämä kehitys uhkaa ekosysteemipalveluita, kuten pölytystä, hiilensidontaa ja ravinteiden kiertoa, jotka ovat välttämättömiä ruuantuotannolle.

Haitalliset vieraslajit aiheuttavat riskejä luonnon monimuotoisuudelle ja maatalouden tuotantovarmuudelle. Maataloudessa esiintyvät vieraslajit voivat korkean siementuottokykynsä ansiosta levitä nopeasti laajoille alueille. Lajeilla voi esiintyä myös resistenssiä kasvinsuojeluaineille, mikä tekee torjunnasta haastavaa. Lämpenevä ilmasto lisää tauti- ja tuholaispainetta ja uhkaa suomalaisen lajiston sopeutumiskykyä.

Maaperän kunto on heikentynyt monin paikoin. Tiivistyminen, humuksen väheneminen ja maaperäeliöstön köyhtyminen heikentävät pellon rakennetta ja vedenpidätyskykyä lisäten riskiä eroosiolle, kuivumiselle ja tulvimiselle vaihtelevissa sääoloissa. Heikentynyt maaperän rakenne ja ravinteiden hallinnan puutteet lisäävät ravinnehuuhtoumia, mikä heikentää vesistöjen tilaa.

3.3.3 Ravinnepäästöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee

Strateginen tavoite

Ravinnepäästöt vesistöihin vähenevät ravinteiden pysyessä paremmin kierrossa. Maaperän hyvä kunto tukee ravinteiden pidättymistä, peltojen parempaa vesitaloutta ja peltojen tuotantokykyä. Synteettisten tuontilannoitteiden käyttö vähenee, kun ravinnekierrätys tehostuu. Kuivuuden ja tulvien aiheuttamiin riskeihin varaudutaan kehittämällä peltojen vesitaloutta.

Suomen vesistöjen rehevöityminen johtuu osin maatalouden ravinnekuormituksesta. Fosfori- ja typpipäästöt ovat edelleen merkittävä ympäristöhaaste, vaikka vesiensuojelutoimia on toteutettu pitkään. Maatalous on suuri ravinnekuormittaja, ja sen osuus fosforikuormituksesta voi nousta tietyillä valuma-alueilla jopa 80 prosenttiin. Tämän vuoksi ravinnekuormituksen vähentäminen on keskeinen osa vesien tilan parantamista Suomessa.

Ravinteiden käyttö ruokajärjestelmässä on melko tehotonta. Arvioiden mukaan noin 40 prosenttia typestä ja 55 prosenttia fosforista karkaa ympäristöön tuotannon, jalostuksen ja kulutuksen aikana. Tämä näkyy paitsi vesistöjen rehevöitymisinä ja leväkukintoina myös ilmakehään päätyvinä ammoniakki- ja dityppioksidipäästöinä. Ravinnetaseet tarjoavat pitkän aikavälin kuvan alueellisesta ravinnetilanteesta, ja niiden perusteella Suomessa on merkittäviä alueellisia eroja: osassa maata ravinteita kertyy pysyvästi enemmän kuin niitä poistuu, kun taas toisilla alueilla maaperä köyhtyy ja tarvitsee ulkoisia ravinnepanoksia.

Nykyinen ruokajärjestelmän rakenne vaikeuttaa ravinteiden tehokasta kierrätystä, koska tuotanto ja kulutus ovat maantieteellisesti eriytyneet toisistaan. Eläin-tuotannon keskittyminen tietyille alueille johtaa paikallisiin ravinneylijäämiin ja vesistöihin kohdistuvaan kuormitukseen. Samalla monet kasvinviljelyalueet jäävät vaille orgaanisia ravinteita ja turvautuvat teollisiin lannoitteisiin. Tämä rakenne lisää ravinnekierrätyksen haasteita ja tekee alueellisen tasapainon saavuttamisesta vaikeaa. Ravinteiden uudelleenkäyttöä tukevat ratkaisut, kuten mädätysjäännöksen jalostaminen kierrätyslannoitteiksi ja lantaloiden logistiikan tehostaminen vaativat toimia ja tukea, jotta voidaan päästä irti muun muassa alkutuotannon lantapoikkeuksesta⁷.

Ilmastonmuutos pahentaa ravinnepäästöjen hallinnan haasteita. Lämpenevät talvet, lisääntyneet talvi- ja kevätsateet sekä rankkasateiden yleistyminen kiihdyttävät ravinteiden huuhtoutumista. Kun routa ei enää sido maaperää aiempaan tapaan, ravinteet kulkeutuvat helpommin vesistöihin. Äärisääilmiöt voivat myös heikentää pellon rakennetta ja lisätä lietevalumien riskiä, mikä vaikeuttaa vesien-suojelutoimien vaikuttavuutta.

Orgaanisen aineksen lisääminen, monipuolinen viljelykierto, kerääjäkasvien hyödyntäminen ja maaperän rakenteen parantaminen tukevat ravinteiden pidättymistä ja kasvien ravinteidenottoa. Säättösalaojitus, kosteikot ja valumavesien viivytyrakenteet voivat vähentää ravinnehuuhtoumia, mutta niiden rakentaminen vaatii paitsi investointeja myös tilakohtaista suunnittelua ja vesitalouden pitkäjänteistä kokonaisohjausta. Ravinnepäästöjen vähentäminen kytkeytyy samalla maatalouden kannattavuuteen, tuotannon resilienssiin ja ruokajärjestelmän huoltovarmuuteen.

⁷ Lantapoikkeus sallii tietyissä tilanteissa muita fosforilannoitteita suuremman fosforimäärän levittämisen peltoon kotieläinten lantana.

Kokonaisuutena ravinnepäästöjen hallinta edellyttää alueellisesti kohdennettuja ratkaisuja, tehokkaampaa ravinnekiertoa ja ruokajärjestelmän rakenteiden uudistamista niin, että ravinteet pysyvät kierrossa ja vesistökuormitus vähenee. Tämä vaatii tiivistä yhteistyötä alkutuotannon, vesienhoidon, tutkimuksen ja hallinnon välillä sekä pitkäaikaista sitoutumista toimenpiteisiin, joiden vaikutukset näkyvät usein vasta vuosien tai vuosikymmenten viiveellä.

3.4 Strateginen päämäärä: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Vuonna 2040 Suomessa on rikas ja elinvoimainen ruokakulttuuri, joka edistää terveyttä ja hyvinvointia. Kotimaisten raaka-aineiden ja ruokien käyttö on lisääntynyt kotitalouksissa, ravintoloissa ja julkisissa ruokapalveluissa. Ruoka on vakiinnuttanut asemansa keskeisenä osana suomalaista kulttuuria, ja yhteisöllisyys ruuan ympärillä on vahvistunut. Nämä kehityskulut, yhdessä terveellisimpien ruokavalioiden kanssa, ovat lisänneet väestön kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Suomalainen ruokakulttuuri on muotoutunut pohjoisen luonnon ehdoilla, mutta se elää jatkuvassa muutoksessa globalisaation, median ja kuluttajatrendien vaikutuksesta. Suomalainen ruokakulttuuri on monimuotoinen ja jatkuvasti kehittyvä kokonaisuus, joka perustuu kotimaisille raaka-aineille, perinteille, luonnon-tuotteiden hyödyntämiselle sekä sesonginmukaisuudelle.

Ruokakulttuuri on vahvasti osa myös alueellisia identiteettejä ja siksi Suomeen mahtuu myös erilaisia paikallisia ruokakulttuureja. Pohjoisen olosuhteet ovat muovanneet ruokaperinnettä, jossa korostuvat säilyvyys, luonnonvarojen kestävä käyttö ja riistan merkitys. Porotalous on merkittävä osa Pohjois-Suomen ruokakulttuuria; se on sekä elinkeino että kulttuurinen perusta, joka tukee huoltovarmuutta sekä rikasta paikallista ruokakulttuuria.

Pitkien perinteiden rinnalla globalisaatio ja maahanmuutto ovat tuoneet uusia vaikutteita tehden ruokakulttuurista entistä monipuolisemman. Perinteiset ruuat elävät rinnakkain kansainvälisten makujen ja uusien trendien kanssa.

Suomalaiset ravitsemussuosituksukset ohjaavat kohti terveellisempää ruokavaliota korostamalla kasvien, hedelmien, marjojen, täysjyväviljan, kalan ja pehmeiden rasvojen käyttöä. Suomalaisten ruokailutottumukset ovat pitkällä aikavälillä

kehittyneet myönteiseen suuntaan, mutta viime vuosina rasvan ja suolan saanti on jälleen kasvanut ja kuidun määrä jää edelleen alle suositusten. Yli 60 prosenttia suomalaisista aikuisista on ylipainoisia ja nykyiset ruokailutottumukset lisäävät riskiä sairastua useisiin kroonisiin sairauksiin, jotka heikentävät kansanterveyttä.

Toimeenpanosuunnitelman keskeiset teemat

Ruokakasvatus: Kouluruokailun tasavertaisuuden ja laadun vahvistaminen valtakunnallisilla toimintamalleilla. Vahvistetaan ruokakasvatusta osana eri koulutusasteiden opetussuunnitelmia sekä oppilaitosten toimintakulttuuria.

Kuluttaminen: Kuluttajien tiedon lisääminen helposti saavutettavalla tiedolla ruuan alkuperästä, sen tuotantotavoista ja vaikutuksista ympäristöön ja ihmisiin. Tutkitusti terveellisten elintarvikkeiden saatavuuden ja hintakilpailukyvyn parantaminen esimerkiksi verotuksen keinoin.

Julkiset ruokapalvelut: Vastuullisuuskriteerien edelleen jatkokehittäminen ja niiden käytön kasvattaminen julkisissa hankinnoissa sekä ravintoprofiilikriteerien käyttöönotto julkisissa elintarvikehankinnoissa.

Hyvinvointi ja terveys: Systemaattisen ravitsemus- ja elintapaohjauksen tunnistaminen ja siihen resurssien varaaminen osana ennakkoivaa terveydenhuoltoa. Kasvisten, marjojen ja hedelmien käytön lisääminen esimerkiksi julkisten ruokapalveluiden kautta.

Ruokakulttuuri: Alueellisten ruokakulttuurien vahvistaminen ja ruokamatkailun strateginen kehittäminen ja tuotteistaminen.

Informaatio-ohjaus: Kotimaisten raaka-aineiden ja luonnontuotteiden käytön vahvistaminen ravintoloissa, kouluruokailussa ja kotitalouksissa. Yhteisöllisyyttä tukevien ruokahetkien lisääminen kodeissa, kouluissa ja työpaikoilla suositusten ja kampanjoiden avulla. Ruokaan liittyvien tapahtumien ja paikallisten yhteisöalustojen vahvistaminen ja julkisten ruokapalvelujen kehittäminen yhteisöllisiksi hyvinvointialustoiksi.

3.4.1 Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Strateginen tavoite

Kuluttaja valitsee kotimaista ja lähiruokaa. Tieto ruuan alkuperästä, tuotantotavoista ja vaikutuksista terveyteen, ympäristöön ja huoltovarmuuteen lisääntyy ja on helposti saatavilla. Erityisesti lasten ja nuorten ymmärrys ruokajärjestelmästä ja terveyttä tukevista ruokailutottumuksista vahvistuu osana kasvatusta ja koulutusta. Ruokakasvatusta ja opetusta ruokajärjestelmästä lisätään päiväkodista yliopistoon hyödyntäen myös ruokapalveluiden roolia oppimisympäristöinä. Paikallisten ja kotimaisten tuotteiden käyttö lisääntyy ja monipuolistuu kotitalouksissa, ruokapalveluissa ja ravintoloissa. Julkisilla hankinnoilla tuetaan kotimaisten elintarvikkeiden käyttöä tukien samalla huoltovarmuutta.

Suomi on yksi maailman pohjoisimmista ruuantuotantoalueista, ja suomalainen ruokakulttuuri on rakentunut pohjoisen luonnon asettamien rajoitusten ja mahdollisuuksien varaan. Elintarvikeomavaraisuus on Suomessa monissa keskeisissä tuoteryhmissä korkea, ja kotimaisuus on kuluttajille tärkeä arvo: yli 60 prosenttia suomalaisista pyrkii valitsemaan kotimaisia elintarvikkeita hinnan noususta huolimatta, ja lähes 80 prosenttia pitää tärkeänä, että maito ja lihatuotteet ovat kotimaisia. Tämä arvostus liittyy laatuun ja makuun, mutta myös huoltovarmuuteen ja vastuullisuuteen.

Tieto ruuan alkuperästä ja tuotantotavoista on lisääntynyt, mutta kokonaisvaltainen ymmärrys ruokajärjestelmästä on edelleen heikko ja vaihtelee väestöryhmittäin. Kouluissa ja varhaiskasvatuksessa annetaan ravitsemusopetusta, mutta ruokajärjestelmän laajempi tuntemus ei ole juurtunut arkeen. Ymmärryksen vahvistaminen on keskeistä, sillä se tukee vastuullisia valintoja ja lisää arvostusta kotimaista tuotantoa kohtaan.

Yhteiskunnan on tuettava kehitystä, jossa kotimaisen ruuan asema vahvistuu ja ruokajärjestelmän ymmärrys syvenee. Tämä edellyttää ruokakasvatuksen laajentamista, läpinäkyvää viestintää tuotantotavoista sekä digitaalisia ratkaisuja, jotka tuovat tiedon kuluttajan ulottuville. Näin voidaan rakentaa ruokakulttuuria, joka arvostaa kotimaisuutta, vähentää hävikkiä ja tukee kestävästä ruokajärjestelmästä.

3.4.2 Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Strateginen tavoite

Ruokavalio tukee yksilöllistä hyvinvointia ja terveyttä. Ruokavalio huomioidaan paremmin keskeisenä osana ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa. Terveellinen, kotimainen ruoka on saatavilla kaikille väestöryhmille, ja sen kulutus kasvaa merkittävästi. Kasvien, marjojen ja hedelmien käyttö lisääntyy, ja kuluttajilla on yhä paremmat mahdollisuudet valita lautaselleen kasvipohjaisia tuotteita. Suolan ja tyydyttyneen rasvan kulutus vähentyy ja kuitupitoisten elintarvikkeiden kulutus kasvaa. Tieteellinen tieto ruuan terveysvaikutuksista lisääntyy. Ravitsemusterveys ja kestävyys huomioidaan aiempaa vahvemmin osana kuntien, hyvinvointialueiden, järjestöjen ja yksityisen sektorin työtä.

Ravitsemussuosituksen toteutumisessa on edelleen merkittäviä puutteita. Kasvien, marjojen, hedelmien, täysjyväviljan ja kalan käyttö jää monilla alle suositusten, kun taas punaisen ja prosessoidun lihan kulutus ylittää suositukset, erityisesti miehillä. Tyydyttyneen rasvan ja suolan saanti on lähes koko väestössä liian suurta, ja kuidun, folaatin, C-vitamiinin sekä D-vitamiinin saannissa on puutteita. Lapset ja nuoret kuluttavat suositeltua enemmän sokeripitoisia ruokia ja juomia. Nämä epätasapainot ruokavaliossa lisäävät riskiä kansanterveyden kannalta merkittäville sairauksille, kuten sydän- ja verisuonitauksille, tyypin 2 diabetekselle ja lihavuudelle. Elintavoista johtuvat hoitokustannukset ovat Suomessa yli kaksi miljardia euroa vuodessa, mikä korostaa ennaltaehkäisyn merkitystä.

Terveellisen ruuan saatavuus on Suomessa hyvä, mutta kulutustottumukset eivät vastaa ravitsemussuosituksia. Hintataso voi vaikeuttaa terveellisten tuotteiden, kuten kasvien, hedelmien ja kalan ostamista erityisesti pienituloisille kotitalouksille. Vaikka kasvipohjaisten tuotteiden ja terveellisten vaihtoehtojen tarjonta on laajentunut, kuluttajien valinnat muuttuvat hitaasti. Yksilön vastuu omasta terveydestä on keskeinen, mutta valintoihin vaikuttavat elinympäristön tarjoamat mahdollisuudet. Terveellisten ruokavalintojen tekemisen pitäisi olla helppoa kaikille kuluttajaryhmille, sosioekonomisesta taustasta tai iästä huolimatta.

Valtion ravitsemusneuvottelukunnan antamat ravitsemussuositukset ja kouluruoka-suositukset muodostavat perustan terveellisen ruokavalion edistämiseksi. Niiden toteutuminen edellyttää, että terveellisyys huomioidaan julkisissa ruokapalveluissa, ruokakasvatuksessa ja viestinnässä. Ruokapalveluilla on suuri merkitys, sillä joka kolmas suomalainen käyttää niitä päivittäin. Julkiset ruokapalvelut ja ammatti-keittiöt ohjaavat suomalaisten ravitsemus- ja kulutuskäyttäytymistä, ja niiden laatua ja monipuolisuutta tulee parantaa. Lisäksi teollisuuden tuotekehitystä kohti terveellisempiä elintarvikkeita voidaan edistää esimerkiksi terveysperusteisen verotuksen avulla. Työssä voidaan hyödyntää ravintoprofiileja, kuten WHO:n mallia tai Sydänmerkki-tuotteiden kriteerejä.

3.4.3 Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Strateginen tavoite

Maukas ja elämyksellinen kotimainen ruoka kasvattaa arvostustaan. Ymmärrys ruuan kulttuurisesta merkityksestä, kulttuuriperinnöstä, ja toisaalta jatkuvasta uudistumisesta vahvistuu. Paikallisten ruokakulttuurien merkitystä, kuten poro- ja riistataloutta, tuodaan paremmin esille ja hyödynnetään muun muassa ruokamatkailussa. Kansainvälistyminen rikastuttaa arjen makuja ja ruokaperinteitä. Kotimaisia raaka-aineita ja uusia ruokainnovaatioita hyödynnetään tuotekehityksessä ja resepteissä. Ravintolakulttuuri vahvistuu ja ruokamatkailu Suomessa kasvaa.

Suomalainen ruokakulttuuri on monimuotoinen ja jatkuvasti kehittyvä kokonaisuus, joka perustuu kotimaisille raaka-aineille, perinteille, luonnontuotteiden hyödyntämiselle ja sesonkiajattelulle. Ruoka on vahvasti osa alueellisia identiteettejä, ja eri maakunnilla on omat perinneruokansa ja erityispiirteensä. Paikalliset raaka-aineet ja ruokaperinteet tukevat alueellista elinvoimaa ja matkailua – monet elintarvike- ja ravintola-alan yritykset rakentavat liiketoimintansa juuri näiden vahvuuksien varaan.

Pohjois-Suomessa harjoitettava porotalous on tärkeä osa Suomen ruokakulttuuria ja ruokamaakuvaa. Porotalous on merkittävä pohjoisen elinkeino, joka tukee alueellista huoltovarmuutta ja kulttuurista perustaa. Luonnontuotteet, kuten marjat, sienet ja riista, ovat edelleen tärkeä osa suomalaista ruokakulttuuria ja tarjoavat mahdollisuuksia myös vientiin.

Pitkien perinteiden rinnalla globalisaatio ja maahanmuutto ovat tuoneet uusia vaikutteita tehden ruokakulttuurista entistä monipuolisemman. Perinteiset ruuat, kuten ruisleipä, kalakukko, karjalanpaisti ja poronkäristys, elävät rinnakkain kansainvälisten makujen ja uusien trendien kanssa. Kasvava kiinnostus kasvi-pohjaisiin tuotteisiin, erikoisruokavalioihin ja vastuullisuuteen muokkaa ruokatarjontaa ja tuotantotapoja. Ruokakulttuurin monimuotoisuus on voimavara, joka vahvistaa yhteisöllisyyttä ja tarjoaa mahdollisuuksia innovaatioille, matkailulle ja vientituotteille.

Yhteiskunnan on tuettava ruokakulttuurin kehittymistä niin, että se säilyttää perinteet mutta vastaa myös muuttuvan kulutuksen ja kestävän kehityksen vaatimuksiin. Tämä edellyttää yhteistyötä elintarvikealan, matkailun, koulutuksen ja kulttuuritoimijoiden välillä sekä viestintää, joka lisää tietoisuutta suomalaisen ruuan arvosta ja monimuotoisuudesta.

3.4.4 Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Strateginen tavoite

Yhdessä syömisen kulttuuri ja ruokailo vahvistuvat, ja ruoka toimii yhä vahvemmin yhteisöllisyyden, yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin rakentajana. Joukkoruokailun ja erityisesti kouluruokailun arvostus kasvavat, ja niitä kehitetään osaksi terveellistä, saavutettavaa ja kestävästä ruokakulttuuria. Ruokaan liittyvät tapahtumat ja yhteisölliset hetket yleistyvät tuoden yhteen ihmisiä eri elämäntilanteista ja taustoista.

Suomessa on vahva ja yhteisöllinen koulu- ja työpaikkaruokakulttuuri. Koulu-ateriajärjestelmä on kansainvälisesti poikkeuksellinen: jokaisella peruskoululaisella on oikeus maksuttomaan, ravitsemussuositusten mukaiseen ateriaan koulupäivän aikana. Tämä käytäntö tukee lasten ja nuorten hyvinvointia ja edistää tasa-arvoa ravitsemuksessa.

Työpaikkaruokailu on merkittävä osa suomalaista arkea. Henkilöstöravintolat tarjoavat monipuolisia aterioita, jotka tukevat terveellisiä ruokavalintoja ja vahvistavat yhteisöllisyyttä työyhteisöissä.

Kodeissa syödään paljon puolivalmisteita, ja kotona valmistetussa ruuassa tärkeimpänä pidetään nopeutta ja helppoutta. Kiireinen elämäntapa, yksinasumisen lisääntyminen ja työn rytmien muutokset ovat vähentäneet perinteisiä yhteisiä ateriahetkiä. Suomalaisista vain vajaa 60 prosenttia pitää tärkeänä yhteisiä ateriahetkiä perheen ja ystävien kanssa. Tämä kertoo arjen yksilöllistymisestä, mutta myös siitä, että yhteisöllisyys ruuan ympärillä ei ole itsestäänselvyys. Koulu- ja työpaikkaruokailu toimivat osittain näiden muutosten tasaajina, mutta kotona tapahtuva ruokailu on yhä enemmän yksilöllistä ja nopeuteen perustuvaa.

4 Ruokastrategian toimeenpano

Kansallinen ruokastrategia antaa päämäärät ja asettaa tavoitteita sille, millainen suomalaisen ruokajärjestelmän tulisi olla vuonna 2040.

Strategian käytäntöön vieminen tapahtuu erillisillä toimeenpanosuunnitelmilla, jotka laaditaan neljäksi vuodeksi kerrallaan. Ensimmäinen toimeenpanosuunnitelma koskee vuosia 2026–2030. Suunnitelmat ovat ohjelmamuotoisia, joissa seuraavalle nelivuotiskaudelle määritetään strategisesti tärkeimmät ja ajan-kohtaisimmat ohjelmakokonaisuudet, toimenpiteet, niiden tavoitteet ja seuranta.

Strategian toimeenpano vaatii ruokajärjestelmän yhteistä hyväksyntää ja seurantaa. On myös selvää, että 15 vuoden päähän tähtäävä strategia vaatii ajan mittaan päivittämistä toimintaympäristön muuttuessa.

Kansallisen ruokastrategian seuranta ja tavoitteiden asettaminen täytyy olla selkeää ja mitattavissa. Ensimmäisen toimeenpanokauden yhteydessä laaditaan kattava seurantamenetelmä toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointiin.

4.1 Ruokaneuvosto

Kansallisen ruokastrategian toimeenpanon ja seurannan keskeiseksi toimijaksi asetetaan ruokaneuvosto. Mallia haetaan Irlannin ruokavision toteuttamista seuraavasta korkean tason neuvostosta. Ruokaneuvoston keskeisin tehtävä on varmistaa ruokastrategian tavoitteiden toteutuminen ja huolehtia toimeenpanosuunnitelman edistymisestä. Se myös seuraa tehtyjen toimien vaikuttavuutta ja raportoi strategian toimeenpanosta, sekä seuraa toimintaympäristön muutoksia ja tarvittaessa esittää päivityksiä strategiaan.

Valtionhallinto luo puitteet ruoka-alan kasvulle ja kehitykselle. Siksi ruokaneuvosto muodostuu niistä valtionhallinnon toimijoista, jotka omalla toiminnallaan ja päätöksillään keskeisesti vaikuttavat ruokajärjestelmän toimintaedellytyksiin. Ruokaneuvoston puheenjohtajana toimii maa- ja metsätalousministeri ja jäseninä ministeriöiden ja virastojen ylintä johtoa. Ruokaneuvoston toimikausi on neljä vuotta, ja sen toiminnasta vastaa sihteeristö, jota johtaa maa- ja

metsätalousministeriö. Sihteeristö valmistelee ruokaneuvoston kokoukset ja tuottaa tarvittavaa taustatietoa ruokaneuvoston työn edistämiseksi ja toimeenpanosuunnitelman seurannan avuksi.

Ruokaneuvoston toimintaa ja ruokastrategian toimeenpanoa tukevat teemaryhmät, joita voidaan perustaa ruokastrategian tavoitteiden kannalta tärkeimmiksi tunnistetuille avainalueille. Teemaryhmissä hyödynnetään relevanttien sidosryhmien asiantuntemusta. Ruokaneuvosto päättää teemaryhmien perustamisesta, ja sellaiseksi voidaan nimittää myös jo olemassa olevia ryhmiä. Teemaryhmien vastuulla on koordinoida toimenpiteiden käytännön toteuttamisesta ja raportoida neuvostolle toimenpiteiden etenemisestä. Ruokaneuvosto ja teemaryhmät yhdessä muodostavat ruokajärjestelmän pysyvän yhteistyöfoorumin, jonka tarkoituksena on varmistaa ruokastrategian tehokas toimeenpano.

Ruokaneuvoston tulee työssään ottaa huomioon EU:n ja globaalin ruokapolitiikan muutosprosessit ja tukea Suomen aktiivista ja aloitteellista roolia kansainvälisissä keskusteluissa ja EU-vaikuttamisessa. Ruokaneuvosto kokoontuu 4 kertaa vuodessa ja se julkaisee vuosittaisen seurantaraportin strategian toimeenpanon edistymisestä. Teemaryhmien jäseniä voi kutsuttaessa osallistua ruokaneuvoston kokouksiin esimerkiksi raportoidakseen toimenpiteiden edistymisestä.

LÄHTEET

- Arovuori, K., Karikallio, H. & Kinnunen, P. (2024). Elintarvikeketjun rahavirtojen kehitys. PTT raportteja 289. Pellervon taloustutkimus.
<https://www.ptt.fi/julkaisut/elintarvikeketjun-rahavirtojen-kehitys/>
- Elintarviketeollisuusliitto. (2025). Elintarviketeollisuuden talouskatsaus: Marraskuu 2025. Elintarviketeollisuusliitto.
- Eläintieto.fi (2021). Tuotantoeläinten hyvinvointi. Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportti. <https://www.elaintieto.fi/reports/elainten-hyvinvointi-suomessa-raportti-julkaistaan-osissa-vuoden-2021-aikana/tuotantoelainten-hyvinvointi/>
- Gråsten, E., Kinnunen, P., Kujala, P., Forsman-Hugg, S. & Lahtinen, M. (2024). Miten taata huoltovarmuus ruokasektorilla? – Näkökulmina globaalit muutosvoimat ja kustannusvaikuttavuus. https://www.ptt.fi/wp-content/uploads/2024/01/PTT-puheenvuoroja-1_2024.pdf
- Jansik, C., Kaukovirta, A., Knuuttila, M., Kohl, J., Koivisto, A., Lehtonen, H., Niemi, J., Pesonen, L., Rikkonen, P., Saarni, K., Setälä, J. & Wejberg, H. 2024. Ruoka-ala kasvuun viennin ja ruokainnovaatioiden vetämänä: Keskustelun-avaus ruokasektorin arvonlisän kasvattamiseen. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 7/2024. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 83 s. ISBN 978-952-380-873-7 (Verkkojulkaisu). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-873-7>
- Knuuttila, M., Vatanen, E. & Niemi, J. 2024. Ruoka-alan taloudellinen ja alueellinen merkitys Suomessa. Luonnonvarakeskus. D4 Julkaistu kehittämis- tai tutkimus-raportti taikka -selvitys. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024060746972>
- Koppelmäki, K. (2022) Nested Circularity – Localized Food in a Globalized World. University of Helsinki & Wageningen University.
<https://doi.org/10.18174/574488>
- Latvala, T. & Niemi, J. (toim.) 2025. Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus 2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 43/2025. Luonnonvarakeskus. Helsinki. ISBN 978-952-419-066-4 (Verkkojulkaisu).
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-419-066-4>
- Lehtonen, H., Ojanen, H., Kekkonen, H., Niskanen, O., Savikko, R., Wejberg, H., Knuuttila, M., Stenberg, L., Niemi, J., Salmivaara, A. & Laurila, M. (2024). Turve-peltojen käytön tiekartta vuoteen 2050. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 89/2024. Luonnonvarakeskus (Luke).
- LUKE. Taloustohtori.

- Maa- ja metsätalousministeriö. (2025). Kansallinen ruokastrategia 2040 – Onnellisen ruuan maa (Valtioneuvoston julkaisuja 2025:113). Helsinki: Valtioneuvosto.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-086-8>
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2026). Maatalouden todellinen tilannekuva (Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2026:8)
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-132-5>
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2026). Nuorten ruokaraati: Kansalaispaneeli Kansallisen ruokastrategian 2040 toimeenpanon tueksi (Valtioneuvoston julkaisuja 2026:4). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-116-5>
- Päivittäistavarakauppa ry. (2025). Päivittäistavarakaupan markkinakatsaus 2024–2025. Helsinki: PTY.
- Ruokavirasto. 2024. Eläinten hyvinvoinnin valvonta.
[elainten-hyvinvoinnin-valvonta-2024.pdf](#)
- Ruokavirasto. (2022). Luonnon monimuotoisuus maatilalla.
<https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/luonnon-monimuotoisuus-maatilalla/maatalousluonnon-monimuotoisuuden-opaat/luonnon-monimuotoisuus-maatilalla/>
- Rutanen, J., Wacklin, S. & Partanen, B. 2023. Kestävästi ja vastuullisesti monipuolista arvonlisää: Luonnontuotealan toimintaohjelma 2030. Raportteja 225. Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti. [Verkkodokumentti].
<http://hdl.handle.net/10138/35674>
- Rytteri, S., Ekroos, J., Herzon, I., Kuussaari, M., & Lehtikainen, A. (2024). Maatalousluonnon monimuotoisuutta edistävät ja heikentävät tekijät Suomessa (Suomen Luontopaneelin julkaisuja 2B/2024). Suomen Luontopaneeli.
- Saarinen, M. (2024). Ympäristönäkökulmat uusissa ravitsemussuosituksissa. Esitys sidosryhmäseminaarissa: Kansalliset ravitsemussuositukset julkiseen kuulemiseen.
- Suojala-Ahlfors, T. Jansik C., Rokka, S., Jaakkonen, A-K., Mattila, T., Rikala, K., Kotilainen, T. (2025). Poliittikasuositus: Kasvisten tuotanto kasvuun: alan vetovoimaisuutta, arvoketjujen toimivuutta ja yrittäjyysosaamista kehitettävä.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-419-109-8>
- Suomen elintarviketyöläisten liitto. (2025). Uutinen 21.10.2025.
<https://www.selry.fi/uutiset/elintarvikealan-tyontekijoiden-palkat-jaivat-muusta-teollisuudesta/>
- Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. (2018). Ravitsemus Suomessa: FinRavinto 2017 -tutkimus (THL raportti 12/2018). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-238-3>
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta ja Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. (2024). Kestävää terveyttä ruoasta - kansalliset ravitsemussuositukset 2024.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-405-5>

- VTT, Luonnonvarakeskus & Helsingin yliopisto. (2024). Kestävää kasvua solumaatalouden arvoketjuista – Toimenpidesuunnitelma Suomelle. Espoo: VTT.
<https://doi.org/10.32040/2025.CellAg.fi>
- Wacklin, S. (2021). Tulevaisuuden luonnontuoteala (TEM toimialaraaportit 2021:6). Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-923-0>;
<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/files/8c98a77410a2b-f278e16a7bd333818543dd4a4ca/kriittisten-kuljetusvirtojen-muutokset-loppuraportti-julkinen-003.pdf>
- NORMO 2025. <https://pub.norden.org/nord2025-026/>

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN pdf: 978-952-383-195-7
ISSN pdf: 2490-0966